

WYROK SĄDU PIERWSZEJ INSTANCJI (druga izba)
z dnia 27 lipca 2005 r. *

W sprawach połączonych od T-49/02 do T-51/02

Brasserie nationale SA (dawniej **Brasseries Funck-Bricher et Bofferding**),
z siedzibą w Bascharage (Luksemburg), reprezentowany przez A. Carneluttiego
i L. Schiltza, avocats, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

Brasserie Jules Simon et Cie SCS, z siedzibą w Wiltz (Luksemburg),
reprezentowany przez A. Carneluttiego i J. Mosara, avocats,

Brasserie Battin SNC, z siedzibą w Esch-sur-Alzette (Luksemburg), reprezento-
wany przez A. Carneluttiego i M. Santiniego, avocats,

strona skarżąca,

* Język postępowania: francuski.

przeciwko

Komisji Wspólnot Europejskich, reprezentowanej przez W. Wilsa i A. Bouqueta, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana,

mających za przedmiot, po pierwsze, wniosek o stwierdzenie nieważności art. 1 decyzji Komisji 2002/759/WE z dnia 5 grudnia 2001 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 traktatu WE (sprawa COMP/37.800/F3 — Brasseries luxembourgeoises; Dz.U. 2002, L 253, str. 21), w zakresie w jakim dotyczy on skarżących, a po drugie wniosek o stwierdzenie nieważności art. 2 tej decyzji, w zakresie w jakim nakłada się w nim na skarżących grzywny, lub ewentualnie o zasadnicze obniżenie wysokości tych grzywien,

SĄD PIERWSZEJ INSTANCJI
WSPÓLNOT EUROPEJSKICH (druga izba),

w składzie: A.W.H. Meij, prezes, N.J. Forwood i I. Pelikánová, sędziowie,

sekretarz: I. Natsinas, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 16 marca 2005 r.

wydaje następujący

Wyrok

Stan faktyczny

- 1 Sprawy niniejsze dotyczą decyzji Komisji 2002/759/WE z dnia 5 grudnia 2001 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 traktatu WE (sprawa COMP/37.800/F3 — Brasseries luxembourgeoises; Dz.U. 2002, L 253, str. 21, zwanej dalej „decyzją”).
- 2 Przedmiotem decyzji jest porozumienie (zwane dalej „Porozumieniem”) podpisane w dniu 8 października 1985 r. przez pięć browarów luksemburskich (zwanym dalej „stronami”), tj. Brasserie nationale (zwany dalej „Brasserie nationale”), Brasserie Jules Simon et Cie, występujący uprzednio pod nazwą Brasserie de Wiltz (zwany dalej „Wiltz”), Brasserie Battin (zwany dalej „Battin”) (zwanym dalej łącznie „skarżącymi”), Brasserie de Diekirch (zwany dalej „Diekirch”) i wreszcie Brasseries Réunies de Luxembourg Mousel et Clausen (zwany dalej „Mousel”).
- 3 W 1999 r. Mousel i Diekirch stały się własnością Interbrew SA (zwanej dalej „Interbrew”). W lipcu 2000 r. Diekirch stał się oddziałem Mousel. Nazwa Mousel została wtedy zmieniona na Brasserie de Luxembourg Mousel-Diekirch (browar ten zwany jest dalej „Brasserie de Luxembourg”).

4 W decyzji Brasserie nationale określany jest jako „Brasserie nationale — Bofferding”, w skrócie „Bofferding”. Na rozprawie jego adwokat potwierdził jednak, że chodzi o ten sam podmiot prawny. Będzie on poniżej określany jako „Brasserie nationale”.

5 Artykuł 1 Porozumienia stwierdza:

„Niniejsze porozumienie ma na celu zapobieganie konfliktom i rozstrzyganie konfliktów, jakie mogą powstać w Wielkim Księstwie w kwestii poszanowania i wzajemnej ochrony umów o wyłączność, zwanych »klauzulami piwnymi«, [niezależnie od tego, czy umowa taka] została zawarta osobno, czy zamieszczona w innej umowie lub zobowiązaniu [...]”.

6 Artykuł 2 Porozumienia stwierdza:

„Za umowę o wyłączność uznaje się wszelką umowę pisemną, niezależnie od jej mocy prawnej, czasu trwania lub skuteczności wobec osób trzecich, w której jeden z browarów-sygnatariuszy uzgodnił z zakładem gastronomicznym, że ten będzie się zaopatrywał wyłącznie w piwo luksemburskie z tego browaru albo produkowane na licencji przez browar luksemburski lub sprzedawane przez browar luksemburski, a to przez określony czas lub w odniesieniu do określonej ilości piwa [...]”.

7 Artykuł 4 Porozumienia stanowi:

„Browary-sygnatariusze zobowiązują się nie sprzedawać i zabronić swoim przedstawicielom handlowym wszelkiej sprzedaży piwa w zakładzie gastronomicznym zastrzeżonym na mocy niniejszego porozumienia dla jednego z pozostałych sygnatariuszy.

W przypadku recydywy przedstawiciela handlowego postępować się będzie w sposób następujący:

Browar-sygnatariusz dokona stwierdzenia sprzedaży piwa z browaru konkurencyjnego u swojego klienta i przekaże temu browarowi kopię umowy dostawy. Przekaze także kopię tej umowy przedstawicielowi handlowemu i wezwie go do wstrzymania wszelkich dostaw piwa. Jednocześnie zwróci się do browaru konkurencyjnego o wezwanie jego przedstawiciela handlowego i formalne nakazanie mu wstrzymania wszelkich dostaw do klienta związanego umową z innym browarem, a to w celu uniknięcia jakiegokolwiek współdziałania browaru konkurencyjnego w działaniach jego przedstawiciela handlowego [...].”

8 Artykuł 5 Porozumienia przewiduje, że:

„Każdy z browarów-sygnatariuszy zobowiązuje się, przed zawarciem umowy lub wykonaniem dostawy do zakładu gastronomicznego zaopatrywanego uprzednio przez inny browar, uzyskać od tego ostatniego browaru informacje w kwestii istnienia ewentualnej umowy o wyłączność na jego korzyść.

Wniosek o informacje należy skierować na piśmie do drugiego browaru, który jest zobowiązany udzielić informacji, w razie konieczności wraz z odpowiednimi dokumentami, pozwalającymi stwierdzić istnienie umowy o wyłączność [...]. Kopię wniosku o informacje można przesłać prezesowi federacji browarów luksemburskich”.

- 9 Artykuły 6 i 7 Porozumienia przewidują kary za naruszenie art. 4 lub 5. Artykuły 8, 9 i 10 wprowadzają procedurę pojednawczą, arbitrażową i konsultacyjną. Artykuł 11 przewiduje możliwość wypowiedzenia porozumienia w przypadku przejścia przez spółkę zagraniczną lub podjęcia współpracy z browarem zagranicznym. Wreszcie art. 12 stwierdza, że Porozumienie zostało zawarte na czas nieoznaczony, a okres wypowiedzenia wynosi dwanaście miesięcy.

- 10 Do Porozumienia dołączono deklarację, również podpisaną w dniu 8 października 1985 r. (zwaną dalej „deklaracją dotyczącą Battin”), o następującym brzmieniu:

„[Battin] nie narusza art. 2 [porozumienia], sprzedając piwo swojego licencjodawcy »Bitburger Brauerei Th. Simon«, RFN, z zastosowaniem obecnych sposobów dystrybucji.

Jeżeli zmiana sposobów sprzedaży lub znaczne zwiększenie wielkości dostaw spowoduje w przyszłości zachwianie obecnej równowagi na rynku [...], [porozumienie] będzie mogło zostać wypowiedziane w każdej chwili w stosunku do [Battin]”.

- 11 Do porozumienia dodano również deklarację podpisaną podczas zebrania federacji browarów luksemburskich (zwanej dalej „FBL”) w dniu 2 grudnia 1986 r. (zwaną dalej „deklaracją dotyczącą browarów zagranicznych”), która przewiduje, że:

„Browary-sygnatariusze powyższego porozumienia oświadczają, że zamierzają zastrzec pierwszeństwo negocjacji i zawarcia umowy o dostawy dla jednego z browarów luksemburskich, w przypadku gdy pisemne informacje browaru będącego stroną tej umowy pozwalają przypuszczać, że jego klient, mimo iż jest związany umową o dostawy objętą zakresem [porozumienia], prowadzi rozmowy i zamierza zawrzeć umowę o dostawy z browarem zagranicznym.

W przypadku gdy jeden z browarów luksemburskich zawrze umowę o dostawy z byłym klientem browaru, który zastrzegł pisemnie pierwszeństwo negocjacji na jego rzecz, zobowiązuje się on zaoferować temu browarowi, przy pierwszej nadarzącej się okazji, możliwość negocjacji z jednym ze swoich klientów znajdującym się w takiej samej sytuacji”.

Zaskarżona decyzja

- 12 W decyzji uznaje się, że Porozumienie miało na celu, po pierwsze, zachowanie klienteli stron w branży zwanej „Horeca” (hotele, restauracje, catering) w Luksemburgu, a po drugie utrudnianie dostępu do tej branży browarom zagranicznym (motywy 47–73).

- 13 Następnie uznaje się, że Porozumienie mogło znacznie ograniczyć konkurencję w tej branży i w znacznym stopniu wpłynąć na wymianę handlową między państwami członkowskimi. Stwierdza się więc, że zawierając Porozumienie, strony naruszyły art. 81 ust. 1 WE (motywy 74–85).
- 14 Zgodnie z decyzją naruszenie zostało popełnione umyślnie w rozumieniu ówczesnie obowiązującego rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r. art. 15 ust. 2, pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81] i [82] traktatu (Dz.U. 13, str. 204) (motywy 89 i 90).
- 15 Artykuł 1 decyzji stwierdza:

„[Strony] naruszyły art. 81 ust. 1 [WE], zawierając porozumienie mające na celu zachowanie ich klienteli w branży Horeca w Luksemburgu i utrudnianie dostępu do tej branży browarom zagranicznym.

Naruszenie trwało od października 1985 r. do lutego 2000 r.”.

- 16 W art. 2 decyzji nałożono grzywnę w kwocie 400 000 euro na Brasserie nationale i grzywny po 24 000 euro na Wiltz i na Battin.

Postępowanie

- 17 Trzema pismami złożonymi w sekretariacie Sądu w dniu 26 lutego 2002 r. skarżący wnieśli niniejszą skargę.
- 18 Procedura pisemna została zamknięta w dniu 25 listopada 2002 r.
- 19 Po wysłuchaniu stanowisk stron w tej kwestii prezes drugiej izby połączył w drodze postanowienia z dnia 15 lutego 2005 r. niniejsze sprawy do celów procedury ustnej i wydania wyroku, zgodnie z art. 50 regulaminu Sądu.
- 20 Ponieważ prezes drugiej izby nie mógł uczestniczyć w obradach w niniejszych sprawach, w dniu 22 lutego 2005 r. prezes Sądu wyznaczył na podstawie art. 32 § 3 regulaminu sędziego N.J. Forwooda dla uzupełnienia składu izby.

Żądania stron

- 21 W każdej ze spraw skarżący wnosi do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności art. 1 decyzji, w zakresie w jakim stwierdza się w nim naruszenie przez skarżącego art. 81 ust. 1 WE;

- stwierdzenie nieważności art. 2 decyzji, w zakresie w jakim nakłada się w nim grzywnę na skarżącego, lub ewentualnie zasadnicze obniżenie wysokości grzywny;

- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

22 W każdej ze spraw Komisja wnosi do Sądu o:

- oddalenie skargi;

- obciążenie skarżącego kosztami postępowania.

Co do prawa

23 W każdej ze spraw skarżący podnoszą dwa zarzuty, z których pierwszy oparty jest na naruszeniu art. 81 ust. 1 WE, a drugi na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz obowiązku uzasadnienia ustanowionego w art. 253 WE.

1. W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na naruszeniu art. 81 ust. 1 WE

24 Zarzut pierwszy dzieli się na pięć części. Skarżący zarzucają Komisji, po pierwsze, że dokonując oceny celu Porozumienia, nie uwzględniła w dostatecznym stopniu

okoliczności jego zawarcia, po drugie, że uznała je za mające zastosowanie w przypadku braku umowy o wyłączność, po trzecie, że uznała je za porozumienie mające na celu zachowanie klienteli, a więc za mające cel antykonkurencyjny, po czwarte, że uznała je za mające na celu utrudnienie browarom zagranicznym dostępu do branży Horeca w Luksemburgu i po piąte, że miało ono znaczny wpływ na konkurencję.

- 25 Należy zauważyć, że trzecia część zarzutu pierwszego odnosi się do pierwszego celu antykonkurencyjnego stwierdzonego przez Komisję, jakim jest zachowanie przez strony ich klienteli w branży Horeca w Luksemburgu, a czwarta część tego zarzutu dotyczy drugiego celu antykonkurencyjnego stwierdzonego przez Komisję, to jest utrudniania browarom zagranicznym dostępu do branży Horeca w Luksemburgu. Pierwsza część zarzutu pierwszego opiera się na niedostatecznym uzasadnieniu oceny celu, w jakim zawarte zostało Porozumienie.
- 26 Zatem trzecia, czwarta i pierwsza część zarzutu pierwszego dotyczą oceny celu Porozumienia. W związku z tym należy je rozpatrzyć łącznie.

W przedmiocie oceny celu Porozumienia (trzecia, czwarta i pierwsza część zarzutu pierwszego)

Zaskarżona decyzja

- 27 W decyzji przypomina się po pierwsze, że zgodnie ze sprawozdaniem z zebrania FBL z dnia 7 października 1986 r., w brzmieniu uwzględniającym zmiany wprowadzone

sprawozdaniem z zebrania z dnia 2 grudnia 1986 r., strony uzgodniły szerszą interpretację pojęcia „umów o wyłączność” niż wynikająca z art. 2 porozumienia. W sprawozdaniu z dnia 7 października 1986 r. stwierdza się (motyw 9):

„[U]zgodniono, że za umowę o wyłączność będzie się uważać także:

- działanie polegające na wynajęciu lokalu i pomocy finansowej w urządzeniu kawiarni, bez zawarcia wprost umowy o wyłączność; na przykład gdy browar X wynajmuje budynek i współfinansuje jego przystosowanie do funkcji, jaką ma on pełnić, lecz nie zawiera albo nie udaje mu się zawrzeć zobowiązującej umowy z właścicielem,
- przejęcie przez browar zezwolenia na wyszynk napojów alkoholowych, bez wyraźnej umowy o wyłączność.

Wykładnia ta stanowi integralną część obowiązujących w tym zakresie postanowień”.

- 28 Według decyzji wykładnia ta została potwierdzona w piśmie Wiltz do FBL z dnia 23 października 1991 r., zgodnie z którym (motyw 9):

„[B]rowary uzgodniły, że za umowę o wyłączność będzie się uważać także

- działanie polegające na wynajęciu lokalu;

— udostępnienie przez browar, na jakiegokolwiek podstawie, zezwolenia na wyszynk napojów alkoholowych”.

29 W odniesieniu do kwalifikacji prawnej celu Porozumienia w decyzji stwierdza się (motyw 47):

„Porozumienie ma na celu, po pierwsze, ograniczenie konkurencji pomiędzy browarami-sygnatariuszami poprzez zachowanie ich klienteli w branży Horeca w Luksemburgu. Wynika to z art. 4 i 5 porozumienia, a także art. 6 i 7, przewidujących kary w przypadku naruszenia tych postanowień (motywy 48–66). Ponadto porozumienie ma na celu utrudnienie browarom zagranicznym dostępu do branży Horeca w Luksemburgu. Ten drugi cel antykonkurencyjny porozumienia wynika w szczególności z drugiej deklaracji załączonej do porozumienia (motywy 67–73)”.

30 W odniesieniu do pierwszego celu antykonkurencyjnego uznaje się, że art. 4 Porozumienia zabrania każdemu z browarów-sygnatariuszy i ich przedstawicielom dostarczania piwa zakładom gastronomicznym zarezerwowanym dla innych browarów luksemburskich. Zgodnie z decyzją zakaz ten znajdował zastosowanie w trzech przypadkach, a mianowicie w przypadku braku umowy o dostawę lub o wyłączność, w przypadku umowy o wyłączność nieważnej lub nieskutecznej wobec osób trzecich oraz w przypadku ważnej umowy o wyłączność i stanowił ograniczenie konkurencji w każdym z tych przypadków. Zgodnie z decyzją w każdym przypadku celem Porozumienia było ograniczenie konkurencji (motyw 48).

31 Co do pierwszego przypadku stwierdza się, że gdy browar finansował wyposażenie lokalu lub obejmował zezwolenie na wyszynk alkoholu, lecz nie zawierał umowy z zakładem gastronomicznym albo nie umieszczał w umowie klauzuli wyłączności,

art. 4 Porozumienia uniemożliwiało temu zakładowi zaopatrywanie się w innych browarach luksemburskich, w związku z czym, po pierwsze browar zachowywał klientelę, a po drugie swoboda działania zakładu gastronomicznego i browarów trzecich była ograniczona (motyw 50).

32 W odniesieniu do drugiego przypadku stwierdza się, że Porozumienie wykraczało poza ograniczenia wynikające z prawa, gdyż zobowiązywało strony do przestrzegania umów o wyłączność nieważnych lub nieskutecznych wobec osób trzecich, na przykład z powodu naruszenia zobowiązań umownych browaru wobec zakładu gastronomicznego. W ten sposób strony ograniczały swoją swobodę działania i przyznawały sobie korzyści w postaci zachowania klienteli i bezpieczeństwa prawnego, jakich nie uzyskalyby w normalnych warunkach konkurencji. Dodaje się, że w Luksemburgu nie wydano po marcu 1996 r. wyroków orzekających nieważność umowy ze względu na brak oznaczenia ceny lub ilości, nie oznacza to jednak, że po tej dacie strony zaprzestały stosowania Porozumienia. Ponadto zgodnie z decyzją wyrażenie „niezależnie od jej mocy prawnej, czasu trwania lub skuteczności wobec osób trzecich” rozszerza gwarancję wynikającą z art. 4 na umowy nieważne lub nieskuteczne wobec osób trzecich z powodów innych niż brak oznaczenia ceny lub ilości (motywy 52–55).

33 W kwestii trzeciego przypadku w decyzji stwierdza się po pierwsze, że art. 4 porozumienia zakazuje „sprzedaży piwa w zakładzie gastronomicznym zastrzeżonym [...] dla jednego z pozostałych sygnatariuszy”, podczas gdy zobowiązanie zawarte w art. 7 ust. 1 rozporządzenia Komisji (EWG) nr 1984/83 z dnia 22 czerwca 1983 r. w sprawie stosowania art. [81] ust. 3 [WE] do kategorii porozumień wyłącznego zaopatrzenia (Dz.U. L 173, str. 5), zmienionego ostatnio rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1582/97 z dnia 30 lipca 1997 r. (Dz.U. L 214, str. 27), ograniczone jest do piwa tego samego rodzaju jak dostarczane przez browar związany z zakładem umową. Po drugie, Porozumienie zakazuje dokonywania jakichkolwiek dostaw dla zakładu zastrzeżonego dla innej strony Porozumienia, podczas gdy prawo cywilne przewiduje w takim wypadku jedynie obowiązek wypłaty odszkodowania. Tymczasem zakład gastronomiczny może z różnych powodów zechcieć wypowiedzieć umowę, ponosząc konsekwencje finansowe. Porozumienie uniemożliwia podjęcie przez zakład takiej decyzji, przez co faworyzuje kontynuację nierentownych stosunków handlowych (motywy 56–58).

- 34 Następnie w decyzji stwierdza się po pierwsze, że ograniczenie konkurencji spowodowane celem Porozumienia wynika z niekwestionowanego przez strony faktu, iż Porozumienie znajdowało zastosowanie nawet w braku umowy o dostawę lub o wyłączność, w związku z czym nie mogło być przedmiotem żadnego postępowania spornego (motyw 59).
- 35 Po drugie przypomina się, że Porozumienie poprzedzał szereg innych uzgodnień między browarami luksemburskimi, na przykład porozumienie z dnia 1 września 1966 r. zawarte między wszystkimi stronami oraz porozumienia z dnia 13 czerwca 1975 r. i z dnia 28 kwietnia 1983 r. między Brasserie nationale a Mousel. Wcześniejsze uzgodnienia zobowiązywały już browary-sygnatariuszy do wzajemnego poszanowania klienteli, bez odwołania do klauzuli wyłącznego zaopatrzenia, i nie wskazywały na żaden problem związany z bezpieczeństwem prawnym. Według decyzji Porozumienia nie można interpretować w całkowitym oderwaniu od tego kontekstu historycznego, w związku z którym rodzą się wątpliwości co do prawdziwości twierdzenia stron o braku bezpieczeństwa prawnego jako przyczynie zawarcia Porozumienia (motyw 60).
- 36 Po trzecie stwierdza się, że ocena celu Porozumienia nie jest uzależniona od subiektywnej woli stron, gdyż w sposób oczywisty ogranicza ono lub zakłóca konkurencję (motyw 61).
- 37 Po czwarte Komisja podkreśla w odniesieniu do problemu braku bezpieczeństwa prawnego podnoszonego przez strony, że zależnie od obowiązujących zasad krajowego prawa cywilnego ten problem dotyczy różnego rodzaju umów w różnych branżach gospodarki i w różnych państwach członkowskich i stanowi część ryzyka handlowego, jakie każde przedsiębiorstwo musi ponosić samodzielnie. Według decyzji problem ten „nie uzasadnia porozumienia korzystnego wyłącznie dla przedsiębiorstw krajowych” i „nie stanowi podstawy do udzielenia odstępstwa” od art. 81 ust. 1 WE (motyw 62).

- 38 Ponadto w decyzji stwierdza się, że prezes FBL uznał wprost brak mocy prawnej Porozumienia, oświadczając podczas spotkania w sprawie ugody między Brasserie nationale a Diekirch w dniu 19 marca 1996 r., że „nawet jeżeli [postanowienia] uzgodnione między browarami nie mają mocy prawnej, zawarta w nich wola powinna przeważać” (motyw 63).
- 39 Następnie w decyzji stwierdza się, że art. 5 Porozumienia zaostroża ograniczenie konkurencji wynikające z art. 4, zapewniając jego rzeczywiste stosowanie, i że art. 6 i 7 mają na celu zastrzeżenie zobowiązań nałożonych w art. 4 i 5, przewidując kary wykraczające poza to, co przewiduje prawo cywilne (motywy 64–66).
- 40 W kwestii drugiego celu antykonkurencyjnego w postaci utrudniania dostępu browarów zagranicznych do branży Horeca w Luksemburgu Komisja zauważa w decyzji, że w deklaracji w sprawie browarów zagranicznych przewidziano przeprowadzenie uzgodnień między stronami w celu zastrzeżenia pierwszeństwa do negocjacji jednemu z „browarów luksemburskich”, a następnie, w razie powodzenia tych negocjacji, kompensacyjny mechanizm wymiany zakładów gastronomicznych między zainteresowanymi stronami. Cel ten potwierdza okoliczność, że podczas wspomnianego spotkania w sprawie ugody między Brasserie nationale a Diekirch w dniu 19 marca 1996 r. prezes FBL oświadczył, że „chodzi[ło] o zapobieżenie [...] masowemu wejściu browarów zagranicznych na [ich] rynek”. Uwaga ta nie wiąże oczywiście stron, jednakże należy brać ją pod uwagę przy interpretacji Porozumienia, jako że została wypowiedziana podczas spotkania poświęconego jego stosowaniu. Według decyzji drugiego celu antykonkurencyjnego nie można oddzielać od pierwszego, ponieważ ograniczenie browarom zagranicznym dostępu do rynku luksemburskiego pomagało zachować równowagę stosunków między stronami. Deklaracja w sprawie Battin miała na celu zachowanie „obecnej równowagi na rynku”, co wskazuje, że zdaniem stron istniała jakaś równowaga warta ochrony. W decyzji stwierdza się wreszcie, że art. 11 Porozumienia przewiduje możliwość jego wypowiedzenia w stosunku do browaru współpracującego z browarem zagranicznym (motywy 67–73).

Argumenty stron

— W przedmiocie twierdzenia o błędnym uznaniu Porozumienia za mające na celu zachowanie klienteli (trzecia część zarzutu pierwszego)

- 41 Skarżący twierdzą, że Komisja niesłusznie uznała Porozumienie za mające na celu zachowanie klienteli, a więc za porozumienie o celu antykonkurencyjnym.
- 42 Zdaniem skarżących jedynym celem Porozumienia było bowiem zapewnienie poszanowania wyłączności uzgodnionej umownie między zakładem gastronomicznym a browarem, czego Trybunał nie uznał za cel o charakterze antykonkurencyjnym (wyrok z dnia 28 lutego 1991 r. w sprawie C-234/89 Delimitis, Rec. str. I-935). Brasserie nationale dodaje, że ów cel Porozumienia wynika z każdego wymienionego w decyzji przypadku, w którym znajduje ono zastosowanie.
- 43 W odniesieniu do stwierdzenia, że korzyść z Porozumienia odnosiły wyłącznie browary luksemburskie (motyw 62 decyzji), skarżący argumentują, że Porozumienie było otwarte dla wszystkich browarów obecnych na rynku luksemburskim. Wskazują, że Mousel i Diekirch nie zostały wyłączone z Porozumienia po przejęciu ich przez Interbrew.
- 44 Zdaniem skarżących mechanizm wymiany informacji przewidziany w art. 5 Porozumienia pozwalał ograniczyć jego zastosowanie do pisemnych umów o wyłączność. W przekazywanych kopiach umów informacje stanowiące tajemnicę handlową były ukrywane. Brasserie nationale dodaje, że art. 4 Porozumienia wyraża jedynie zobowiązanie stron do poszanowania umów o wyłączność. Stosowane tam

pojęcie „zakładu zastrzeżonego” oznacza jedynie zakład „związany” z browarem „umową o wyłączność”, co potwierdza trzeci akapit tego artykułu.

- 45 Skarżący twierdzą, że dokonana przez Komisję ocena uzgodnień poprzedzających Porozumienie, o których mowa w art. 60 decyzji, jest błędna. Wskazują, że umowy z 1980 i 1981 r., podobnie jak Porozumienie, miały na celu zapewnienie poszanowania umownie uzgodnionej wyłączności, w odróżnieniu od umów z 1975 i 1983 r. Brasserie nationale dodaje jeszcze, że większość z tych uzgodnień jest wcześniejsza od traktatu EWG, że uzgodnienia późniejsze wiązały tylko dwie strony, że spośród tych ostatnich umowa z 1980 r. została pominięta przez Komisję i że jedyna umowa wielostronna pochodzi z 1966 r., a więc sprzed końca okresu przejściowego, i wygasła na długo zanim zawarte zostało Porozumienie.
- 46 Odnosząc się do uwagi prezesa FBL, o której mowa w motywie 63 decyzji (zob. pkt 38 powyżej), Brasserie nationale kwestionuje jego autorytet, gdyż zadania FBL są ograniczone, a profil zawodowy jej prezesa nie daje mu znajomości rynku. Co więcej, jego punkt widzenia na temat mocy prawnej Porozumienia jest błędny. Zdaniem Brasserie nationale Porozumienie nie dotyczy bowiem importu ani eksportu, jako że jego celem jest jedynie zapewnienie poszanowania umów o wyłączność, niewiązanych się z przekraczaniem granicy (wyrok Trybunału z dnia 18 marca 1970 r. w sprawie 43/69 Bilger, Rec. str. 127). W związku z tym zdaniem Brasserie nationale Porozumienie zwolnione było z obowiązku zgłoszenia na mocy art. 4 ust. 2 rozporządzenia nr 17, dzięki czemu pozostaje ważne do czasu ewentualnego stwierdzenia naruszenia. Wiltz i Battin również kwestionują autorytatywny charakter oświadczenia prezesa FBL i wskazują, że Porozumienie nie dotyczyło importu i eksportu.
- 47 Następnie skarżący utrzymują, że Porozumienie zostało zawarte z trzech powodów. Brasserie nationale ze swej strony powołuje się na te powody jedynie w odniesieniu do drugiego i trzeciego przypadku wskazanego w decyzji, to jest do przypadku

umowy o wyłączność nieważnej lub nieskutecznej wobec osób trzecich oraz do przypadku ważnej umowy o wyłączność, i powtarza, że trzeci przypadek, braku umowy o wyłączność, nie leży w zakresie zastosowania Porozumienia.

- 48 W odniesieniu do pierwszej przyczyny skarżący wskazują, że umowy zawierające klauzulę wyłączności były stale unieważniane przez sądy luksemburskie z powodu braku oznaczenia ceny i ilości, na podstawie orzecznictwa francuskiego dotyczącego podobnych przepisów kodeksu cywilnego. Brasserie nationale dodaje, że Porozumienie stanowiło alternatywną metodę rozstrzygania sporów, pomijającą, ze względu na istnienie takiej praktyki orzeczniczej, kwestię ważności umów o wyłączność, i że to w tym właśnie celu w art. 2 Porozumienia zawarto sformułowanie „niezależnie od jej mocy prawnej [...] lub skuteczności wobec osób trzecich”.
- 49 Skarżący dodają, że niebezpieczeństwo podniesienia przed sądem luksemburskim zarzutu nieważności umowy zawierającej klauzulę wyłączności istniało zawsze, niezależnie od przyczyny sporu, to znaczy że w każdym przypadku skierowania sprawy do sądu, w tym z powodu wypowiedzenia lub niewykonania umowy, zainteresowany browar narażony był to niebezpieczeństwo. Wprawdzie wspomniana linia orzecznictwa francuskiego uległa zmianie w 1995 r., jednakże znalazło to wyraz w jednym tylko wyroku sądu pierwszej instancji w Luksemburgu z marca 1996 r., co zdaniem skarżących nie wystarczy do wyeliminowania tego niebezpieczeństwa. Nie ma przy tym znaczenia, czy wspomniane orzecznictwo francuskie stosowane było przez wszystkie sądy, czy tylko przez większość. W odpowiedzi na argumentację Komisji Brasserie nationale dodaje, że okoliczność, iż zmiana linii orzecznictwa francuskiego nastąpiła w dwóch etapach pozostaje bez wpływu na moment rzeczywistej zmiany linii orzecznictwa luksemburskiego, że trzeba było czekać trzy do czterech lat, aż wyrok sądu luksemburskiego wydany w apelacji w sprawie dotyczącej piwa potwierdzi zmianę orzecznictwa francuskiego oraz że możliwe do przyjęcia rozwiązania pozwalające na dostosowanie się do tego orzecznictwa również charakteryzowały się niepewnością, a w każdym razie nie były dostosowane do specyfiki sprzedaży piwa. Odnosząc się do rozszerzenia zakresu zastosowania Porozumienia na przypadki umów nieważnych z innych powodów niż brak oznaczenia ceny lub ilości, Brasserie nationale utrzymuje, że brak formalnej wzmianki na ten temat wskazuje właśnie, że nie zostało ono przyjęte przez strony.

- 50 W odniesieniu do drugiego powodu skarżący twierdzą, że browar, który zawarł nową umowę zawierającą klauzulę wyłączności z zakładem gastronomicznym narażony był na niebezpieczeństwo oskarżenia przez inny browar o współudział w naruszeniu zobowiązań tego zakładu. Zdaniem skarżących niebezpieczeństwo to, jakkolwiek niewielkie, biorąc pod uwagę wspomniane orzecznictwo dotyczące nieważności, mogło doprowadzić do długiego i kosztownego procesu. Natomiast o ile instytucja współudziału mogła, w sporadycznych przypadkach, stanowić środek zaradczy dla browaru, który padł ofiarą nielojalności zakładu gastronomicznego, o tyle jednak wymagało to zdaniem skarżących przeprowadzenia równie długiego i kosztownego postępowania.
- 51 W odniesieniu do trzeciego powodu skarżący utrzymują, że browary nie miały do dyspozycji żadnego środka prawnego pozwalającego dochodzić przed sądem poszanowania umów o wyłączność. Próba usunięcia braków ustawodawstwa krajowego stanowi często spotykany powód odwołania się do umów prywatnych. Kwestia oceny zgodności Porozumienia z bezwzględnie obowiązującymi normami prawa należy do wyłącznej właściwości sądów luksemburskich, należy zatem domniemywać jego zgodność z prawem.
- 52 Następnie skarżący zwracają uwagę, że nie tylko nie ograniczyli swojej swobody działania, lecz właśnie z niej skorzystali w celu zapewnienia poszanowania zawartych umów. Przypuściwszy nawet, że Porozumienie wywierało skutek, dający się oddzielić od skutku samych umów o wyłączność, w postaci ograniczenia konkurencji, było to uzasadnione koniecznością zapewnienia lojalności w stosunkach handlowych. Brasserie nationale powołuje się w tej kwestii na wyroki Trybunału z dnia 20 lutego 1979 r. w sprawie 120/78 Rewe-Zentral, zwanej „Cassis de Dijon”, Rec. str. 649, i z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-309/99 Wouters i in., Rec. str. I-1577. Zdaniem skarżących obowiązujący w Luksemburgu stan prawny nie powinien stanowić „granicy” określającej poziom, na jakim mogą sobie oni zagwarantować lojalność w stosunkach handlowych. Ponadto starają się oni wykazać analogię z art. 5 lit. c) zbioru zawodowych zasad postępowania instytutu rzeczników przy Europejskim Urzędzie Patentowym (zwanego dalej „IMA”), co do którego Komisja, w decyzji będącej przedmiotem wyroku Sądu z dnia 28 marca 2001 r. w sprawie T-144/99 Institut des mandataires agréés przeciwko Komisji, Rec. str. II-1087, pkt 89 i 90, nie zgłosiła zastrzeżeń. Zdaniem skarżących bowiem Porozumienie zakazywało jedynie zawarcia umowy z zakładem gastronomicznym związanym już umową zawierającą klauzulę wyłączności, lecz nie zawierało żadnego zakazu w odniesieniu do sytuacji, gdy stosunek handlowy wygaś.

- 53 Ponadto skarżący kwestionują twierdzenie, jakoby Porozumienie chroniło „nierentowne stosunki handlowe browarów z zakładami gastronomicznymi” (motyw 57 decyzji). Pojęcia mocy prawnej i skuteczności wobec osób trzecich zastosowane w art. 2 Porozumienia dotyczą bowiem jedynie wad umowy w momencie jej zawierania, natomiast Porozumienie nie ma ani na celu, ani za skutek uniemożliwienia rozwiązania umowy w przypadku jej poważnego naruszenia przez browar.
- 54 W odniesieniu do twierdzenia, zgodnie z którym Porozumienie jest bardziej restrykcyjne niż umowy o wyłączność, ponieważ jego art. 4 zabrania „wszelkiej sprzedaży piwa” zakładowi związanemu z jedną ze stron (motyw 56 decyzji), skarżący zwracają uwagę, że Porozumienie miało zastosowanie wyłącznie do piw typu „pilsner”. Brasserie nationale wskazuje, że dla browaru luksemburskiego pojęcie piwa oznacza wyłącznie taki jego rodzaj, dodając, że dopiero na długo po zawarciu porozumienia Mousel i Diekirch rozpoczęły sprzedaż innych rodzajów piwa. Wiltz i Battin utrzymują, że art. 4 mógł oznaczać wyłącznie zakaz dostarczania piwa produkowanego lub sprzedawanego przez strony, a było to wyłącznie piwo typu „pilsner”.
- 55 Brasserie nationale zwraca wreszcie uwagę, że mechanizm wymiany informacji przewidziany w Porozumieniu nie ma żadnego związku z mechanizmem, który był przedmiotem wyroków z dnia 27 października 1994 r. w sprawach T-34/92 Fiatagri i New Holland Ford przeciwko Komisji, Rec. str. II-905, i T-35/92 Deere przeciwko Komisji, Rec. str. II-957, jedynych, w których Sąd stwierdził nieprawidłowość wymiany informacji nie dotyczącej cen i niestanowiącej podstawy innego mechanizmu antykonkurencyjnego.
- 56 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu pierwszego.

— W przedmiocie twierdzenia o niesłusznym uznaniu Porozumienia za mające na celu utrudnienie dostępu do branży Horeca w Luksemburgu (czwarta część zarzutu pierwszego)

- 57 Skarżący utrzymują, że Komisja błędnie uznała Porozumienie za mające na celu utrudnienie browarom zagranicznym dostępu do branży Horeca w Luksemburgu.
- 58 Zdaniem skarżących bowiem Porozumienie ma jedynie na celu przeciwdziałanie naruszeniom umów o wyłączność przez browary zagraniczne, przy zachowaniu możliwości pozytywnej odpowiedzi przez browar luksemburski na ofertę zakładu gastronomicznego zamierzającego zawrzeć umowę z browarem zagranicznym. Ponadto Porozumienie jest uzasadnione ze względu na wyjątkową sytuację Luksemburga, a w szczególności dysproporcję potencjału między browarami luksemburskimi a zagranicznymi oraz ze względu na nienormalną sytuację wynikającą z braku lojalności zakładów gastronomicznych. Brasserie nationale dodaje, że ponieważ Komisja nie kwestionuje umów o wyłączność, nie może też pośrednio powodować ich naruszenia. Co więcej, Porozumienie nie przeszkodziło browarom zagranicznym w zawieraniu umów. Wreszcie mechanizm kompensacyjny przewidziany w deklaracji w sprawie browarów zagranicznych nie był przedmiotem krytyki.
- 59 W odniesieniu do deklaracji w sprawie Battin Brasserie nationale utrzymuje, że jej pierwszy akapit sprzyja właśnie wejściu piwa zagranicznego na rynek luksemburski. Pojęcie „równowagi” użyte w jej akapicie drugim oznacza jedynie zamiar zachowania możliwości przedstawienia oferty krajowej w momencie otwarcia zakładu gastronomicznego na konkurencyjne propozycje.
- 60 Skarżący zwracają ponadto uwagę, że art. 11 Porozumienia nie został nigdy zastosowany w praktyce. Brasserie nationale dodaje, że nie wynikało z niego żadne

utrudnienie ani nie starano się go stworzyć.. Wiltz i Battin dodają, że art. 11 ma znaczenie jedynie dodatkowe, jak to przyznano w art. 72 decyzji. Możliwość wypowiedzenia przewidziana w deklaracji w sprawie Battin tym bardziej nie stanowiła sama z siebie ograniczenia.

- 61 W odniesieniu do oświadczenia prezesa FBL, o którym mowa w motywie 68 decyzji, skarżący powtarzają argument, zgodnie z którym jego autorytet jest wątpliwy. Brasserie nationale dodaje, że prezes złożył to oświadczenie na własną odpowiedzialność i nie reprezentuje ono punktu widzenia Brasserie nationale.
- 62 Brasserie nationale utrzymuje wreszcie, że decyzja oparta jest na sprzecznym uzasadnieniu, ponieważ zarzuca stronom, że odmawiają browarom zagranicznym korzyści, które z drugiej strony zostały uznane za niedopuszczalne w stosunkach między browarami krajowymi.
- 63 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu pierwszego.

— W przedmiocie niedostatecznego uwzględnienia kontekstu Porozumienia przy ocenie jego celu (pierwsza część zarzutu pierwszego)

- 64 Skarżący zarzucają Komisji, że nie wzięła w dostatecznym stopniu pod uwagę kontekstu, w jaki wpisuje się Porozumienie, dokonując oceny jego celu. Błąd ten uzasadnia ich zdaniem stwierdzenie nieważności decyzji, tym bardziej że jest on przyczyną poważnych nielogiczności w interpretacji dokonanej przez Komisję.

- 65 Skarżący utrzymują bowiem, że o ile badanie skutków porozumienia mającego cel antykonkurencyjny jest zbędne, o tyle stwierdzenie istnienia takiego celu wymaga zbadania kontekstu porozumienia (wyrok Trybunału z dnia 8 listopada 1983 r. w sprawach połączonych od 96/82 do 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 i 110/82 IAZ i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 3369, pkt 23–25). Brasserie nationale powołuje się ponadto na wyroki Trybunału z dnia 30 czerwca 1966 r. w sprawie 56/65 Société technique minière, Rec. str. 337, 359 i 360, z dnia 28 marca 1984 r. w sprawach połączonych 29/83 i 30/83 CRAM i Rheinzink przeciwko Komisji, Rec. str. 1679, pkt 26, oraz ww. wyrok w sprawie Wouters i in., pkt 97, a także na wyroki Sądu z dnia 12 lipca 2001 r. w sprawach połączonych T-202/98, T-204/98 i T-207/98 Tate & Lyle i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-2035, pkt 44–53, i z dnia 18 września 2001 r. w sprawie T-112/99 M6 i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-2459, pkt 76).
- 66 Tymczasem zdaniem skarżących rzeczywiste okoliczności, w jakich Porozumienie wywierało skutki, pozostały z jednym wyjątkiem poza ramami oceny jego celu. W odniesieniu do tych rzeczywistych okoliczności skarżący wskazują na dynamikę swej branży jeśli chodzi o zajmowane przez poszczególne browary części rynku, których wielkość podlega znacznym zmianom, oraz na wyjątkowe jak na Wspólnotę otwarcie branży na import. Wskazują oni bowiem, że ponad 33% piwa spożywanego w Luksemburgu pochodzi z importu i podkreślają obecność dużych producentów zaraz za granicą. Brasserie nationale podkreśla ponadto istnienie wielu zakładów gastronomicznych niezwiązanych ze stronami i mogących stanowić dogodny teren dla dodatkowej konkurencji między browarami luksemburskimi a zagranicznymi. Na rozprawie skarżący ten dodał, że zakłady te są związane z browarami zagranicznymi umowami o wyłączność.
- 67 Żaden z elementów uzasadnienia zawartych w motywach 59–63 odnoszących się do dokonanej przez Komisję oceny celu Porozumienia nie opisuje jego kontekstu gospodarczego, choćby poprzez odesłanie do motywów 74–76. Te ostatnie mają za zadanie uzasadnić tezę o istotnym charakterze ograniczeń, co jest etapem rozumowania odmiennym od etapu uznania Porozumienia za mające cel antykonkurencyjny.
- 68 Podobnie jest ich zdaniem w kwestii kwalifikacji ograniczeń konkurencji w stosunku do browarów zagranicznych (motywy 67–73 decyzji).

69 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu pierwszego.

Ocena Sądu

— W przedmiocie twierdzenia o błędnym uznaniu Porozumienia za mające na celu zachowanie klienteli (trzecia część zarzutu pierwszego)

70 W pierwszej kolejności należy rozpatrzyć argumenty skarżących zmierzające do zakwestionowania ustaleń faktycznych, które Komisja uwzględniła w decyzji, stwierdzając, że Porozumienie miało na celu zachowanie klienteli.

71 Po pierwsze, w odniesieniu do twierdzenia skarżących o niezgodności z prawdą wniosku, zgodnie z którym Porozumienie zakazywało wszelkiej sprzedaży piwa zakładowi gastronomicznemu związanemu z jedną ze stron (motyw 56 decyzji), wystarczy przypomnieć, że art. 4 Porozumienia mówi dosłownie o „wszelkiej sprzedaży piwa”. Wobec tak jasnego sformułowania powyższy argument należy odrzucić, jako że nie został poparty żadnym konkretnym dowodem.

72 Podobnie jest, po drugie, jeśli chodzi o twierdzenie, zgodnie z którym pojęcia mocy prawnej i skuteczności wobec osób trzecich zastosowane w art. 2 Porozumienia dotyczą jedynie wad umowy w momencie jej zawierania. Ograniczenie takie nie zostało bowiem sformułowane w art. 2, a twierdzenie to nie zostało poparte żadnym dowodem.

- 73 Po trzecie, w odniesieniu do argumentu, zgodnie z którym mechanizm wymiany informacji wprowadzony w art. 5 Porozumienia pozwalał ograniczyć zakres jego zastosowania do pisemnych umów o wyłączność, wystarczy stwierdzić za Komisją, że twierdzeniu temu przeczy okoliczność, iż Porozumienie znajdowało zastosowanie w pełnym zakresie, nawet w braku umowy o wyłączność, co zostanie wykazane w ramach analizy drugiej części tego zarzutu.
- 74 Po czwarte, skarżący podważają prawidłowość uwzględnienia w motywie 60 decyzji uzgodnień poprzedzających zawarcie Porozumienia.
- 75 W tej kwestii należy stwierdzić przede wszystkim, że umowy z 1980 i 1981 r. nie są przywoływane w decyzji. Stąd argument oparty na ich odmienności od umów z 1975 i 1983 r. jest nietrafny. Następnie trzeba zauważyć, że Komisja uwzględniła umowy z 1966, 1975 i 1983 r. jedynie dla uzasadnienia wniosku, iż interpretacji Porozumienia nie można całkowicie oddzielić od tych ostatnich umów i że podają one w wątpliwość brak bezpieczeństwa prawnego, który strony wskazują jako uzasadnienie zawarcia Porozumienia. W stosunku zaś do tego wniosku twierdzenia Brasserie nationale dotyczące tych ostatnich umów są nietrafne.
- 76 Skarżący podważają wreszcie prawidłowość uwzględnienia oświadczenia prezesa FBL odnoszącego się do protekcjonistycznych zamiarów sygnatariuszy Porozumienia, o którym mowa w motywie 63 decyzji (zob. pkt 38 powyżej).
- 77 W tej kwestii należy stwierdzić za Komisją, że prezes był jednym z najlepiej poinformowanych uczestników i świadków stosowania Porozumienia. Wiadomo na przykład, że wygłosił on swoje oświadczenie podczas spotkania w sprawie ugody między dwoma stronami. Ponadto art. 5 Porozumienia przewiduje możliwość

przekazania mu przez jedną ze stron kopii wniosku o informacje kierowanego do innej strony na podstawie tego artykułu. Strony powierzyły zatem prezesowi rolę mediatora.

- 78 W odniesieniu do twierdzenia, zgodnie z którym oświadczenie prezesa było błędne, gdyż Porozumienie nie dotyczy importu i eksportu, wystarczy stwierdzić, że wobec deklaracji w sprawie Battin i w sprawie browarów zagranicznych skarżący nie mogą twierdzić, że Porozumienie nie dotyczy importu i eksportu. Jeżeli zaś chodzi o ww. wyrok w sprawie Bilger, na który powołano się na poparcie tej tezy, odwołanie to jest nietrafne, jako że wyrok ten dotyczył uzgodnienia wertykalnego, podczas gdy Porozumienie ma charakter horyzontalny.
- 79 W związku z powyższym skarżący nie wykazali nieprawdziwości żadnego z ustaleń faktycznych, jakie Komisja uwzględniła w decyzji, dochodząc do wniosku, że Porozumienie miało na celu zachowanie klienteli.
- 80 Należy następnie rozważyć pozostałe argumenty podnoszone przez skarżących na poparcie tej części zarzutu pierwszego.
- 81 W odniesieniu do trzech przyczyn, dla których zdaniem skarżących zawarte zostało Porozumienie, omówionych w pkt 47–51 powyżej, należy stwierdzić, że nawet przy założeniu ich prawdziwości, nie uzasadniają one zawarcia porozumienia o charakterze antykonkurencyjnym. Nie można bowiem dopuścić, by przedsiębiorstwa próbowały zniwelować zbyt niekorzystne ich zdaniem skutki obowiązujących przepisów prawa za pomocą porozumień mających na celu zmianę tej niekorzystnej sytuacji prawnej, pod pretekstem że powoduje ona szkodliwą dla nich nierównowagę (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 21 lutego 1995 r. w sprawie T-29/92 SPO i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-289, pkt 256, dotyczący stosowania art. 81 ust. 3 WE, oraz wyrok Trybunału z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P

i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-8375, pkt 487, dotyczący kryzysowej sytuacji na rynku). Dodać trzeba, że nie tylko skarżący, ale wszystkie podmioty obecne na rynku musiały stawić czoła trudnościom, jakim zapobiec miało Porozumienie.

- 82 Poza tym należy stwierdzić za Komisją, że jak wynika z akt sprawy, Porozumienie znajdowało zastosowanie nawet w sytuacji braku umowy o wyłączność, jak to zostanie wykazane przy rozpatrywaniu drugiej części tego zarzutu, i że zostało ono zawarte nie tylko z trzech powodów podawanych przez skarżących, omówionych w pkt 47–51 powyżej.
- 83 Jeżeli argumenty skarżących, w brzmieniu, jakie nadali im oni na rozprawie, należy rozumieć w ten sposób, że celem Porozumienia było przywrócenie, w obliczu trzech omówionych problemów, stanu prawnego zgodnego z rozporządzeniem nr 1984/83, należy przypomnieć, że zakaz ustanowiony w art. 4 Porozumienia wykracza znacznie poza to, na co zezwala art. 7 ust. 1 tego rozporządzenia. Co więcej, rozporządzenie to dopuszcza jedynie nieliczne ograniczenia konkurencji w stosunkach wertykalnych między dostawcą a sprzedawcą detalicznym (zob. w szczególności art. 1 i 6), podczas gdy Porozumienie ma charakter horyzontalny. W każdym razie skarżący nie usiłowali nawet wykazać, że rozwiązanie rzekomo istniejących problemów w stosunkach wertykalnych wymagało zawarcia porozumienia o charakterze horyzontalnym.
- 84 Następnie skarżący utrzymują, że jedynym celem Porozumienia było zapewnienie poszanowania umów o wyłączność zawartych między zakładem gastronomicznym a browarem. Poza tym zawarcie Porozumienia uzasadnione było ich zdaniem względami lojalności w stosunkach handlowych.

- 85 Wystarczy w tej kwestii zauważyć, że nawet uznawszy te okoliczności za ustalone, nie można stwierdzić nieprawidłowości wniosku, zgodnie z którym Porozumienie miało na celu ograniczenie konkurencji na wspólnym rynku, tylko z tego powodu, że poza tym miało także inny cel, zgodny z prawem (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie IAZ i in. przeciwko Komisji, pkt 25). Skarżący nie mogą w sposób użyteczny powoływać się na ww. wyrok w sprawie Delimitis, gdyż sprawa ta dotyczyła stosunków wertykalnych, w odróżnieniu od sprawy niniejszej, której przedmiotem jest porozumienie horyzontalne. Poczynione przez Brasserie nationale odwołanie do ww. wyroków w sprawach Cassis de Dijon oraz Wouters i in. również należy odrzucić. Jeśli bowiem zostanie ustalone, że porozumienie stanowi ze swej natury ograniczenie konkurencji, na przykład w postaci podziału klienteli, to zgodnie z regułą rozsądku (rule of reason) nie może ono nie podlegać zakresowi zastosowania art. 81 ust. 1 WE z tego tylko powodu, że służy jednocześnie realizacji innych celów, w tym będących przedmiotem wspomnianych wyroków.
- 86 W odniesieniu do argumentu opartego na ww. wyroku w sprawie Institut des mandataires agréés przeciwko Komisji należy stwierdzić po pierwsze, że art. 5 lit. c) zbioru zawodowych zasad postępowania IMA zawiera jedynie zakaz oferowania niezamawianych usług w sprawach prowadzonych przez innego rzecznika (pkt 89). Tego rodzaju zakaz jest jednak dalece nieporównywalny z zakazem nałożonym w Porozumieniu. W powyższej sprawie zakaz dotyczył bowiem jedynie złożenia klientowi propozycji, podczas gdy Porozumienie zabrania stronom, między innymi, wyrażenia zgody na propozycję zawarcia umowy. Po drugie, zakaz ten oparty był w szczególności na względach deontologii, w odróżnieniu od Porozumienia, które ma na celu podział klienteli. Argument ten należy zatem odrzucić.
- 87 Skarżący kwestionują wreszcie twierdzenie, zgodnie z którym korzyści wynikające z Porozumienia zastrzeżone były dla browarów krajowych (motyw 62 decyzji). Trzeba w tej kwestii stwierdzić, że ich wątpliwości nie zostały dostatecznie rozwinięte. Skarżący twierdzą wprawdzie, że Porozumienie było otwarte do podpisu dla wszystkich browarów obecnych na rynku luksemburskim, jednakże żaden browar zagraniczny go nie podpisał. Argument oparty na okoliczności, że dwa browary luksemburskie nie zostały odsunięte od Porozumienia na skutek ich przejścia przez browar zagraniczny nie wystarcza do wykazania, że browary zagraniczne jako takie mogły przystąpić do Porozumienia. Wręcz przeciwnie,

postanowienie art. 11, przewidujące odsunięcie strony Porozumienia w razie przejęcia przez spółkę zagraniczną lub podjęcia współpracy z browarem zagranicznym wskazuje, że Porozumienie miało być zastrzeżone wyłącznie dla browarów krajowych. Okoliczność, że artykuł ten nie znalazł nigdy zastosowania, nie zmienia powyższego wniosku.

- 88 Jak wynika z powyższych rozważań, żaden z argumentów podniesionych na poparcie trzeciej części zarzutu pierwszego nie zasługuje na uwzględnienie. W związku z tym zarzut ten należy oddalić.

— W przedmiocie twierdzenia o niesłusznym uznaniu Porozumienia za mające na celu utrudnienie dostępu do branży Horeca w Luksemburgu (czwarta część zarzutu pierwszego)

- 89 Należy stwierdzić, że w deklaracji w sprawie browarów zagranicznych strony zastrzegły dla siebie nawzajem pierwszeństwo do negocjacji i zawarcia umowy o dostawę ze związanym z jedną z nich zakładem gastronomicznym zamierzającym zawrzeć umowę z browarem zagranicznym. Deklaracja w sprawie Battin przewidywała możliwość wypowiedzenia Porozumienia w stosunku do Battin w przypadku zmiany przez niego sposobów sprzedaży określonych piw zagranicznych. Wreszcie art. 11 Porozumienia przewiduje możliwość jego wypowiedzenia w przypadku przejścia kontroli lub podjęcia współpracy z browarem zagranicznym.

- 90 Co więcej, można stwierdzić, że jak słusznie podniosła to Komisja, mechanizm ustanowiony w deklaracji w sprawie browarów zagranicznych dotyczył wyłącznie browarów zagranicznych zamierzających dostarczać piwo do luksemburskich

zakładów gastronomicznych, nie chronił natomiast browaru zagranicznego, którego klient zamierzałby zaopatrywać się w browarze luksemburskim.

- 91 W tych okolicznościach należy dojść do wniosku, że Komisja nie popełniła żadnego błędu co do prawa uznając, że Porozumienie miało na celu utrudnienie browarom zagranicznym dostępu do branży Horeca w Luksemburgu.
- 92 Żaden z argumentów podniesionych przez skarżących nie podważa tego wniosku.
- 93 Po pierwsze, w odniesieniu do argumentu, zgodnie z którym Porozumienie miało na celu jedynie zapobieganie naruszaniu przez browary zagraniczne umów o wyłączność, należy przede wszystkim stwierdzić, że jest on oparty na błędnych przesłankach faktycznych, gdyż Porozumienie było stosowane nawet w braku umów o wyłączność, co zostanie wykazane przy rozpatrywaniu drugiej części tego zarzutu.
- 94 Co więcej, należy podkreślić, podobnie jak w kwestii oddalonej już trzeciej części tego zarzutu, że nawet gdyby uznać podnoszoną przez skarżących okoliczność za prawdziwą, nie uzasadnia ona stwierdzonego powyżej antykonkurencyjnego celu Porozumienia.
- 95 Utrzymując wreszcie, że Porozumienie miało na celu zachowanie możliwości odpowiedzi browaru luksemburskiego na ofertę zakładu gastronomicznego zamierzającego zawrzeć umowę z browarem zagranicznym, skarżący sami przyznają, że Porozumienie miało cel antykonkurencyjny. Zachowując tę możliwość, Porozumienie prowadzi bowiem do zniekształcenia zasad konkurencji ze szkodą dla zainteresowanego browaru zagranicznego.

- 96 Po drugie, skarżący twierdzą, że Porozumienie było uzasadnione wyjątkową sytuacją Luksemburga oraz nienormalną sytuacją wynikającą z braku lojalności zakładów gastronomicznych. Ponadto argumentują, że art. 11 Porozumienia nigdy nie został zastosowany w praktyce. Brasserie nationale dodaje, że Porozumienie nie uniemożliwiło browarom zagranicznym zawierania umów.
- 97 W odniesieniu do tych argumentów należy ponownie stwierdzić, że nawet gdyby je przyjąć, nie uzasadniają one antykonkurencyjnego celu Porozumienia, jaki wynika z okoliczności faktycznych przywołanych przez Komisję i niezakwestionowanych przez skarżących. W szczególności stwierdzić trzeba, że teza, zgodnie z którą Porozumienie nie uniemożliwiło browarom zagranicznym zawierania umów, jest bez znaczenia, gdyż Porozumienie miało za cel ograniczenie konkurencji, w związku z czym nie ma konieczności badania, czy rzeczywiście miało taki skutek (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. str. II-2707, pkt 231).
- 98 Po trzecie, skarżący powtarzają argument oparty na wątpliwym autorytecie prezesa FBL. Brasserie nationale dodaje, że jego oświadczenie, przywołane w motywie 68, zostało złożone wyłącznie w jego imieniu i nie reprezentuje punktu widzenia Brasserie nationale.
- 99 Należy w tej kwestii stwierdzić, że wątpliwości dotyczące autorytetu prezesa FBL trzeba odrzucić ze względów wskazanych przy omawianiu oddalonej poprzedniej części tego zarzutu. Z drugiej strony, jak to stwierdzono w motywie 68 decyzji, oświadczenie to zostało złożone podczas spotkania w sprawie ugody dotyczącej stosowania Porozumienia. Należy zatem wziąć je pod uwagę przy ocenie prawnej Porozumienia. Komisja nie uznaje go jednak za reprezentujące punkt widzenia Brasserie nationale.

- 100 Po czwarte, Brasserie nationale utrzymuje, że pierwszy akapit deklaracji w sprawie Battin sprzyjał właśnie wejściu na rynek luksemburski piw zagranicznych. Użyte w jej drugim akapicie pojęcie „równowagi” wyraża jedynie zamiar zachowania możliwości przedstawienia oferty krajowej, podczas gdy zakład gastronomiczny zostaje otwarty na konkurencję.
- 101 W tej kwestii wystarczy stwierdzić, że o ile deklaracja ta rzeczywiście pozwalała na sprzedaż przez Battin pewnych piw zagranicznych, o tyle stanowiła jednak znaczne ograniczenie jego swobody działania, a zatem ograniczenie konkurencji.
- 102 Brasserie nationale utrzymuje wreszcie, że uzasadnienie decyzji jest wewnętrznie sprzeczne, gdyż zarzuca stronom odmowę przyznania browarom zagranicznym korzyści, które z drugiej strony uznaje za niedopuszczalne między browarami krajowymi.
- 103 W tej sprawie uznać trzeba, że jakkolwiek rozszerzenie gwarancji wynikających z umów o wyłączność mogło być może zaostrzyć antykonkurencyjny charakter tych gwarancji, tym niemniej art. 11 Porozumienia oraz deklaracja w sprawie Battin pozwalały wykluczyć browary zagraniczne z „korzyści”, nawet bezprawnych, w zakresie ochrony klienteli, a więc utrudniały im dostęp do branży Horeca w Luksemburgu.
- 104 Stąd czwartą część zarzutu pierwszego należy oddalić.

— W przedmiocie niedostatecznego uwzględnienia kontekstu Porozumienia przy ocenie jego celu (pierwsza część zarzutu pierwszego)

- 105 Należy przypomnieć, że motyw 47 decyzji, zatytułowany „Cel antykonkurencyjny”, stwierdza, iż Porozumienie miało na celu po pierwsze zachowanie klienteli stron w branży Horeca w Luksemburgu, a po drugie utrudnienie browarom zagranicznym dostępu do tej branży. Motyw ten odsyła do motywów 48–66, jeśli chodzi o pierwszy cel, i do motywów 67–73, jeśli chodzi o drugi.
- 106 Ze struktury decyzji wynika zatem, wbrew temu, na czym opiera się argumentacja skarżących, że określenie celu Porozumienia nie następuje wyłącznie w motywach 59–62, lecz wynika z całości motywów 47–73.
- 107 Wystarczy zaś przeczytać w całości te motywy, by dojść do wniosku, że skarżący nie mają racji twierdząc, iż kontekst Porozumienia nie został wzięty pod uwagę przy ocenie jego celu. Należy w tej kwestii odesłać do podsumowania motywów 48–73 decyzji dokonanego w pkt 30–40 powyżej.
- 108 Ponadto przypomnieć należy, że elementy kontekstu, jakich zdaniem skarżących Komisja nie wzięła w wystarczającym stopniu pod uwagę przy ocenie celu porozumienia, to dynamika zmian zajmowanych części rynku w tej branży, wyjątkowa otwartość branży na import i znaczna liczba zakładów gastronomicznych niezwiązanych ze stronami. Jednakże te elementy kontekstu nie dotyczą celu Porozumienia, lecz jego skutków. Zgodnie zaś z orzecznictwem Komisja zwolniona

jest z rozpatrywania skutków porozumienia mającego cel antykonkurencyjny (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Volkswagen przeciwko Komisji, pkt 231). Skarżący nie kwestionują tego zresztą, przyznając, że badanie skutków porozumienia mającego cel antykonkurencyjny jest zbędne.

- 109 Dodać trzeba, że twierdzenie skarżących, jakoby Komisja nie wzięła w wystarczającym stopniu pod uwagę kontekstu, jest bezzasadne. W pkt 23–25 ww. wyroku w sprawie IAZ i in. przeciwko Komisji, na który powołali się skarżący, „zarówno treść porozumienia [będącego przedmiotem tej sprawy], jak jego geneza i okoliczności stosowania” zostały wzięte pod uwagę. Są to zaś dokładnie te same elementy, jakie Komisja wzięła pod uwagę dochodząc do wniosku, że Porozumienie miało cel antykonkurencyjny. Należy w tej kwestii znowu odesłać do wspomnianego podsumowania motywów 48–73 decyzji.
- 110 Stąd pierwszą część zarzutu pierwszego należy oddalić.

W przedmiocie drugiej części zarzutu pierwszego, opartej na błędnym uznaniu przez Komisję, że Porozumienie znajdowało zastosowanie w przypadku braku umowy o wyłączność

Zaskarżona decyzja

- 111 W decyzji Komisja uznała, że zgodnie ze sprawozdaniem z zebrania FBL z dnia 7 października 1986 r., w brzmieniu uwzględniającym zmiany wprowadzone sprawozdaniem z zebrania z dnia 2 grudnia 1986 r., strony uzgodniły szerszą

interpretację pojęcia „umów o wyłączność” niż wynikająca z art. 2 Porozumienia. Według decyzji interpretację tę potwierdza pismo Wiltz do FBL z dnia 23 października 1991 r. (motyw 9).

Argumenty stron

112 Skarżący utrzymują, że Komisja błędnie uznała, iż Porozumienie obejmuje przypadki braku należycie zawartej i obowiązującej umowy o wyłączność.

113 Ich zdaniem bowiem o ile umowa może wynikać z innego dokumentu niż jej formalny tekst, o tyle należy zbadać, czy jest to „wierne odzwierciedlenie zgodnej woli” stron (wyrok Trybunału z dnia 15 lipca 1970 r. w sprawie 41/69 ACF Chemiefarma przeciwko Komisji, Rec. str. 661, pkt 110–114, i z dnia 29 października 1980 r. w sprawach połączonych od 209/78 do 215/78 i 218/78 Van Landewyck i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 3125, pkt 86). W tym wypadku zaś brak jest takiej woli. Skarżący zwracają bowiem uwagę, po pierwsze, że w sprawozdaniu z zebrania FBL z dnia 7 października 1986 r., o którym mowa w motywie 9 decyzji, stwierdzono, iż „[t]rzy dokumenty pozostające w zawieszeniu [...] zostały przyjęte i zostaną podpisane podczas następnego zebrania”, czego dokonanie stwierdza sprawozdanie z zebrania FBL z dnia 2 grudnia 1986 r., również wspomniane w motywie 9 decyzji, w słowach „[s]trony złożyły podpisy pod [tymi dokumentami]”. Zdaniem skarżących podpisy te stanowią więc formalność, bez której nie można stwierdzić istnienia zgodnej woli stron. Zwracają oni zaś uwagę, że żadne z dwóch wymienionych sprawozdań nie mówi o żadnych podpisach dotyczących interpretacji Porozumienia wynikającej z tych dwóch sprawozdań, podczas gdy interpretacji tej nie można oddzielać od wspomnianych dokumentów. Ponadto zwracają oni uwagę, że ze sprawozdania z zebrania z dnia 2 grudnia 1986 r. wynika, iż tekst, o którym mowa w pkt 2 sprawozdania z poprzedniego zebrania FBL, został uściślony. Nie został on więc przyjęty ani po pierwszym, ani po drugim zebraniu. Skarżący zwracają wreszcie uwagę, że pismo Wiltz do FBL z dnia 23 października 1991 r. nosi nagłówek

„Projekt”. Dodają oni, że znajdują się tam dwa akapity interpretacyjne zawarte we wspomnianych sprawozdaniach, skrócone i poprawione redakcyjnie. Zdaniem skarżących zaś Wiltz nie miałby żadnego interesu w zgłaszaniu projektu, gdyby sprawozdania te odzwierciedlały uzgodnione już rozszerzenie zakresu stosowania.

- 114 W odniesieniu do rzekomej zgody na rozszerzenie kwestionowanej przez Wiltz skarżący odpowiadają, że w swej deklaracji użył on trybu warunkowego. W odniesieniu do rzekomej zgody Brasserie nationale na to rozszerzenie odpowiada on, że w deklaracji tej wskazał jedynie na źródło propozycji rozszerzenia i że słowa „zgodził się podpisać” oraz „nie sprzeciwiał się podpisaniu” oznaczały tylko zgodę na podpisanie w przyszłości.
- 115 Brasserie nationale zwraca ponadto uwagę, powołując się na korespondencję znajdującą się w aktach sprawy, że nigdy nie nastąpił między stronami spór w sytuacji braku podpisanej umowy.
- 116 Brasserie nationale twierdzi wreszcie, że sama Komisja przyznała, iż Porozumienie nie miało zastosowania w przypadku braku umowy o wyłączność, jako że w motywie 92 decyzji stwierdzono: „zakres naruszenia ograniczony jest do podmiotów gastronomicznych związanych ze stronami klauzulą wyłącznego zaopatrzenia”.
- 117 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu pierwszego.

Ocena Sądu

- 118 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem do stwierdzenia istnienia porozumienia w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE wystarczy, by przedsiębiorstwa wyraziły zgodną wolę postępowania na rynku w określony sposób (zob. podobnie ww. wyroki w ACF Chemiefarma przeciwko Komisji, pkt 112, i Van Landewyck i in. przeciwko Komisji, pkt 86; wyrok Sądu z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. str. II-1711, pkt 256, i z dnia 26 października 2000 r. w sprawie T-41/96 Bayer przeciwko Komisji, Rec. str. II-3383, pkt 67). Jeśli chodzi o formę wyrażenia tej zgodnej woli, wystarczy postanowienie wyrażające wolę stron postępowania na rynku zgodnie z nim (zob. podobnie ww. wyroki w sprawach ACF Chemiefarma przeciwko Komisji, pkt 112, Van Landewyck i in. przeciwko Komisji, pkt 86, i Bayer przeciwko Komisji, pkt 68).
- 119 Zatem pojęcie porozumienia w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE, w interpretacji orzecznictwa, jest nakierowane na istnienie zgodności woli co najmniej dwóch stron, której przejaw nie jest istotny, o ile stanowi jej wierne wyrażenie (ww. wyrok w sprawie Bayer przeciwko Komisji, pkt 69).
- 120 W niniejszym przypadku należy stwierdzić po pierwsze, że we wspomnianym sprawozdaniu z zebrania FBL z dnia 7 października 1986 r. napisano:

„2) Klauzula piwna [umowa o wyłączność]

Trzy dokumenty pozostawione w zawieszeniu [...] przyjęto i zostaną one podpisane podczas następnego zebrania.

Ponadto uzgodniono, że podobnie do »klauzuli piwnej« traktować się będzie:

- działanie polegające na dzierżawie i finansowaniu urządzenia kawiarni — bez wyraźnego wskazania »klauzuli piwnej«,

- przejęcie przez browar zezwolenia na wyszynk, z udostępnieniem środków finansowych, bez wyraźnego wskazania »klauzuli piwnej«.

Te dwie uwagi interpretacyjne stanowią integralną część obowiązujących w tej dziedzinie postanowień”.

- 121 Wspomniane sprawozdanie z zebrania FBL z dnia 2 grudnia 1986 r. stwierdza, co następuje (tak w oryginale):

„1) Sprawozdanie z zebrania w dniu 7 października 1986 r. wymaga następujących zmian:

[...] pkt 2) — pierwsze tiret

- działanie polegające na dzierżawie i finansowaniu urządzenia kawiarni — bez wyraźnego wskazania »klauzuli piwnej«, na przykład gdy browar X dzierżawi budynek i uczestniczy w kosztach doprowadzenia go do stanu używalności zgodnie z przeznaczeniem, lecz nie zawiera lub nie jest w stanie zawrzeć wiążącej umowy z właścicielem.

drugie tiret

ma następujące brzmienie:

— przejęcie przez browar zezwolenia na wyszynk bez wyraźnego wskazania »klauzuli piwnej«.

2) Browary składają podpis [pod trzema dokumentami, o których mowa w pkt 2 sprawozdania z zebrania z dnia 7 października 1986 r.].

Wszystkie browary otrzymały kopie tych dokumentów z podpisami, a ich oryginały pozostaną w [FBL]. Dokumenty te mają charakter poufny”.

122 Pismo Wiltz do FBL z dnia 23 października 1991 r. ma następujące brzmienie:

„Projekt:

W związku z art. 2 porozumienia browary uzgadniają, że podobnie do »klauzuli piwnej« traktować się będzie

— działanie polegające na wzięciu w dzierżawę;

- udostępnienie przez browar, pod jakimkolwiek tytułem, zezwolenia na wyszynk”.
- 123 Należy zatem zbadać, czy w świetle informacji dostarczonych przez skarżących Komisja wykazała w wystarczającym z prawnego punktu widzenia stopniu istnienie zgodnej woli stron w sprawie stosowania Porozumienia, nawet w braku należycie zawartej i obowiązującej umowy o wyłączność.
- 124 Trzeba stwierdzić, że w sprawozdaniu z zebrania FBL z dnia 7 października 1986 r. wyraźnie napisano, iż wspomniane tam rozszerzenie zakresu zastosowania Porozumienia zostało „uzgodnione” i „stanowi integralną część obowiązujących w tej dziedzinie postanowień”. Ani w tym sprawozdaniu, ani w sprawozdaniu z zebrania FBL z dnia 2 grudnia 1986 r. nie planowano żadnej formalizacji tego uzgodnienia. Z tego względu okoliczność, że zgodnie z pierwszym sprawozdaniem pewne wymienione w nim dokumenty „przyjęto i zostaną one podpisane”, jest bez znaczenia. Podobnie okoliczność, że drugie sprawozdanie zawiera zmiany (zresztą stosunkowo niewielkie) do tekstu zawartego w pierwszym z nich, nie podważa zgody stron właśnie co do tego zmienionego tekstu.
- 125 Co więcej, jak stwierdzono w motywie 29 decyzji, zarówno Brasserie nationale, jak Wiltz potwierdziły, że Porozumienie miało zastosowanie także do niektórych stosunków browarów z zakładami gastronomicznymi, braku umowy o dostawy lub umowy o wyłączność.

- 126 Na pytanie postawione przez Komisję po przesłuchaniu Brasserie nationale oświadczył, w odniesieniu do przypadku dzierżawy lub finansowania przez browar, lecz w braku umowy o wyłączność:

„W takim przypadku zgodnie z tekstami z 1986 r. [to jest dwoma wspomnianymi wyżej sprawozdaniem] również należy uznać istnienie »umowy o wyłączność« w rozumieniu porozumienia. Trzeba przyznać, że klauzula taka jest na pierwszy rzut oka zaskakująca, gdyż żaden browar nie inwestuje, nie zawarłszy umowy [...]. Tym niemniej ta nieprawdopodobna klauzula nigdy [...] nie została zastosowana. W rzeczywistości chodziło o dziwaczną sytuację wymyśloną przez [...]. Założenie przyjęte przez tę osobę było oczywiście dziwaczne, ale ponieważ [Brasserie nationale] nie miał w żadnym razie zamiarów, jakie mu przypisywano, zgodził się podpisać ten tekst [...]. Nie przeszkadzało to [Brasserie nationale] w podpisaniu, ponieważ nie miał zamiaru działać zgodnie z założeniem, którego dotyczyła ta klauzula [...]”.

- 127 Wiltz ze swej strony oświadczył w odpowiedzi na pismo o przedstawieniu zarzutów:

„[Porozumienie] można tak zrozumieć co najwyżej na podstawie interpretacji pojęcia »umowy o wyłączność« uzgodnionej przez strony podczas [zebrań FBL w dniach] 7 października i 2 grudnia 1986 r., lecz ponownie, jedynym i uzasadnionym celem było zapewnienia przepływu informacji, by zapobiec niepewności prawnej w przypadku poważnych inwestycji”.

- 128 Wobec tego argument skarżących oparty na okoliczności, że w cytowanym w poprzednim punkcie oświadczeniu Wiltz użył trybu warunkowego należy odrzucić. W oświadczeniu tym bowiem Wiltz wyraźnie mówi o „interpretacji pojęcia »umowy o wyłączność« uzgodnionej przez strony”.

- 129 Brasserie nationale utrzymuje również, że w swoim oświadczeniu cytowanym w pkt 126 powyżej wskazał jedynie na źródło propozycji rozszerzenia zakresu stosowania porozumienia na przypadki braku „umowy o wyłączność” i że wyrażenia „zgodził się podpisać” i „nie sprzeciwiał się podpisaniu” wskazują jedynie na zgodę podpisania w przyszłości.
- 130 Argumenty te również należy odrzucić. Wobec okoliczności niniejszej sprawy wspomniane oświadczenie nie podważa stwierdzenia zgody Brasserie nationale na rozszerzenie zakresu stosowania Porozumienia po zebraniach w dniach 7 października i 2 grudnia 1986 r. W tej kwestii należy przypomnieć, że osoba autora propozycji rozszerzenia zakresu stosowania Porozumienia nie ma znaczenia, jeżeli można stwierdzić zgodność woli stron (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 1 lutego 1978 r. w sprawie 19/77 Miller przeciwko Komisji, Rec. str. 131, pkt 7, oraz wyrok Sądu z dnia 14 lipca 1994 r. w sprawie T-77/92 Parker Pen przeciwko Komisji, Rec. str. 549, pkt 37).
- 131 W każdym razie, nawet przypuściwszy, że Brasserie nationale nie zgodził się na rozszerzenie zakresu stosowania porozumienia, winien był on zaznaczyć swój sprzeciw wobec nowej interpretacji „umów o wyłączność” (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-491, pkt 1353 i przywołane tam orzecznictwo). Jak zaś wiadomo, nie zrobił tego.
- 132 Ponadto gdyby rozszerzenie zakresu stosowania Porozumienia nie zostało przez strony uzgodnione, Brasserie nationale nie powoływałby się, co logiczne, wobec Komisji na sam tylko fakt, że rozszerzenie to nie zostało nigdy zastosowane.

- 133 W odniesieniu do argumentu opartego na wspomnianym piśmie Wiltz należy uznać, że Wiltz mógł doskonale zgłosić projekt, o którym mowa w tym piśmie, nie w celu wskazanym przez skarżących, lecz w celu zmiany tekstu wynikającego z dwóch wspomnianych sprawozdań. Poza tym należy stwierdzić, że wbrew twierdzeniu skarżących projekt zgłoszony przez Wiltz zawiera nie tylko poprawki redakcyjne. Zgodnie z tym projektem „działanie polegające na wzięciu w dzierżawę” należy traktować jak umowę o wyłączność, podczas gdy w sprawozdaniu z zebrania FBL z dnia 2 grudnia 1986 r. przewiduje się traktowanie w taki sposób „działania polegającego na dzierżawie i finansowaniu urządzenia kawiarni”. Zmiany tej nie można uznać za wyłącznie redakcyjną.
- 134 W odniesieniu wreszcie do rzekomego przyznania przez Komisję, że Porozumienie nie miało zastosowania do przypadków braku umowy o wyłączność, należy zwrócić uwagę, iż jakkolwiek sformułowanie w motywie 92 decyzji, zgodnie z którą „zakres naruszenia jest ograniczony [...] do zakładów gastronomicznych związanych ze stronami klauzulą o wyłącznym zaopatrzeniu”, nie jest może szczęśliwe, to z łącznej lektury motywów 9 i 48–63 oraz z odniesienia w motywie 50 do motywu 9 wynika, że zdaniem Komisji Porozumienie znajdowało zastosowanie także w braku „umowy o wyłączność”. Na koniec należy przypomnieć, że w tej części zarzutu pierwszego skarżący kwestionują tę ocenę. Nie mogą więc twierdzić jednocześnie, że Komisja była innego zdania.
- 135 Wobec powyższego należy uznać, że skarżący nie dostarczyli dowodów podważających stwierdzenie przez Komisję istnienia zgodnej woli stron co do stosowania Porozumienia także w przypadku braku należycie zawartej i obowiązującej umowy o wyłączność.
- 136 Stąd drugą część zarzutu pierwszego należy oddalić.

W przedmiocie piątej części zarzutu pierwszego, opartej na braku istotnych skutków Porozumienia dla konkurencji

Zaskarżona decyzja

- 137 W decyzji stwierdzono, że Porozumienie mogło poważnie ograniczyć konkurencję w sektorze Horeca w Luksemburgu. Przypomniano w niej w pierwszej kolejności, że strony ograniczyły zakres stosowania Porozumienia do luksemburskiego sektora Horeca, co wskazuje na ich przekonanie o swojej wystarczająco silnej pozycji w tym sektorze oraz o tym, iż warunki konkurencji są tam wystarczająco odmienne od innych sektorów i państw sąsiednich, by zapewnić skuteczność Porozumienia. Po drugie w decyzji stwierdzono, że z uwagi na ich własną produkcję oraz prowadzoną przez nie dystrybucję piw importowanych strony kontrolują około 85% rynku piwa w tym sektorze i że ponad połowa zakładów gastronomicznych w Luksemburgu była związana z nimi umowami o wyłączność (motywy 74–76).

Argumenty stron

- 138 Skarżący utrzymują, że stwierdzenie przez Komisję poważnego ograniczenia konkurencji jest błędne i niedostatecznie umotywowane. Zwracają bowiem uwagę, że Komisja nie określiła rynku odniesienia. Twierdzą następnie, że ograniczenie zakresu stosowania Porozumienia do sektora Horeca niczego nie dowodzi, odpowiada jedynie zakresowi zidentyfikowanego przez strony problemu, w związku z którym podjęły współdziałanie. Ponadto o ile udział 85% piwa dystrybuowanego przez strony może się wydawać istotny, o tyle 40 do 45% zakładów gastronomicznych otwartych dla innych browarów nie uzasadnia stwierdzenia poważnego ograniczenia konkurencji. Poza tym niezastosowanie ograniczeń dotyczących browarów zagranicznych winno prowadzić do stwierdzenia braku poważnych ograniczeń.

139 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu pierwszego.

Ocena Sądu

— W przedmiocie twierdzenia o błędnej ocenie

140 W tej kwestii wystarczy przypomnieć, że przedsiębiorstwa zawierające umowę mającą na celu ograniczenie konkurencji nie mogą co do zasady uniknąć zastosowania wobec nich art. 81 ust. 1 WE twierdząc, że zawarte przez nie porozumienie nie miało poważnych skutków dla konkurencji (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-44/00 Mannesmannröhren-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-2223, pkt 130 i 196).

141 Celem Porozumienia było zaś po pierwsze zachowanie klienteli stron w sektorze Horeca w Luksemburgu, a po drugie utrudnienie dostępu do rynku w tym sektorze browarów zagranicznych, więc jego zawarcie miało sens tylko pod tym warunkiem, by służyło ono ograniczeniu konkurencji w stopniu istotnym, to znaczy użytecznym z handlowego punktu widzenia (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Mannesmannröhren-Werke przeciwko Komisji, pkt 131).

— W przedmiocie twierdzenia o braku uzasadnienia

- ¹⁴² Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie, jakiego wymaga art. 253 WE powinno być dostosowane do charakteru aktu i wskazywać w sposób jasny i jednoznaczny sposób rozumowania instytucji, która ten akt wydała, by umożliwić zainteresowanym na zapoznanie się z powodami przyjętych rozwiązań, a właściwemu sądowi na przeprowadzenie kontroli (wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja Sytraval i Brink's France, Rec. str. I-1719, pkt 63).
- ¹⁴³ Biorąc zaś pod uwagę informacje zawarte w motywach 74–76 decyzji, należy uznać, że Brasserie nationale był w stanie podnieść argumenty oparte na bezprawności stwierdzenia przez Komisję poważnego charakteru ograniczenia konkurencji.
- ¹⁴⁴ Dalej, w odniesieniu do twierdzenia o braku określenia właściwego rynku wystarczy przypomnieć, że obowiązek dokonania takiego określenia w decyzji wydanej na podstawie art. 81 WE spoczywa na Komisji wyłącznie w sytuacji, gdy bez tego nie można by ustalić, czy porozumienie, decyzja związku przedsiębiorstw lub uzgodniona praktyka może mieć wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi i ma na celu lub za skutek uniemożliwienie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji na wspólnym rynku (wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-913, pkt 206). Tymczasem w niniejszym przypadku nie zachodzi taka sytuacja, co wynika w szczególności z oddalenia trzeciej i czwartej części niniejszego zarzutu.
- ¹⁴⁵ Stąd piątą część zarzutu pierwszego należy oddalić.

146 Ponieważ wszystkie części zarzutu pierwszego zostały oddalone, zarzut ten należy też oddalić w całości, w związku z czym należy rozpatrzyć zarzut drugi.

2. W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz obowiązku uzasadnienia ustanowionego w art. 253 WE

147 Zarzut drugi dzieli się na trzy części, oparte po pierwsze na nieumyślnym charakterze naruszenia popełnionego przez skarżących, po drugie na błędzie w ocenie co do wagi i czasu trwania naruszenia, a po trzecie na niezastosowaniu wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, str. 3, zwanych dalej „wytycznymi”) w odniesieniu do okoliczności łagodzących. Zarzut podniesiony w sprawie T-49/02 zawiera jeszcze część czwartą, opartą na braku uzasadnienia w odniesieniu do pierwotnej kwoty bazowej przyjętej przez Komisję w celu obliczenia grzywiny.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu drugiego, opartej na nieumyślnym charakterze naruszenia popełnionego przez skarżących

Zaskarżona decyzja

148 W decyzji uznano, że naruszenie wspólnotowych zasad konkurencji zostaje popełnione umyślnie, jeżeli zainteresowani mają świadomość, iż ich działanie ma na celu lub za skutek ograniczenie konkurencji. Nie ma tu znaczenia, czy byli oni świadomi naruszenia postanowień traktatu WE. Jeżeli zaś chodzi o postanowienia dotyczące browarów zagranicznych, Komisja uznała, że strony nie mogły nie wiedzieć o ich restrykcyjnym charakterze. Ponadto nie podały one żadnego

uzasadnienia tych postanowień. W odniesieniu do ograniczeń konkurencji wynikających ze wzajemnego poszanowania umów o wyłączność uznano za możliwe, że w chwili zawierania Porozumienia i do marca 1996 r. strony mogły działać na skutek spowodowanego przez orzecznictwo sądów luksemburskich braku bezpieczeństwa prawnego w kwestii braku określenia ceny lub ilości. Jednakże uzasadnienie to zniknęło w marcu 1996 r. w związku ze zmianą linii tego orzecznictwa. Uznano więc, że strony popełniły naruszenie w sposób umyślny, nawet jeżeli linia orzecznictwa sądów luksemburskich mogła spowodować wątpliwość co do bezprawności niektórych klauzul w pewnym okresie (motywy 89 i 90).

Argumenty stron

- 149 Skarżący utrzymują, że Komisja błędnie uznała popełnione przez nich naruszenie za umyślne.
- 150 W odniesieniu bowiem do ograniczenia polegającego na zachowaniu klienteli Komisja sama przyznaje po pierwsze, że orzecznictwo sądów luksemburskich mogło spowodować wątpliwości co do bezprawności tego ograniczenia. Ponawiając argument, zgodnie z którym należy przyjąć istnienie tego uzasadnienia nie do 1996, lecz do połowy 1998 r., skarżący dodają, że zgodnie z rozumowaniem Komisji zawartym w decyzji naruszenie miało charakter „umyślny” tylko przez dwa ostatnie lata obowiązywania Porozumienia. Po drugie Komisja nie kwestionuje ostatecznie w decyzji, że jedynym celem Porozumienia było zapewnienie poszanowania umów o wyłączność. Jest to zaś cel uzasadniony (ww. wyrok w sprawie *Delimitis*).

- 151 Ponadto skarżący twierdzą, że nie są przedsiębiorstwami tej wielkości, by nie można było uwzględnić nieznajomości przez nich prawa. Przypominają, że o ile w motywie 96 decyzji uznano Brasserie de Luxembourg za przedsiębiorstwo duże, o tyle określenie to nie ma zastosowania do żadnej z pozostałych stron. Poza tym skarżący nie byli nigdy świadomi spowodowanych ograniczeń w wymianie handlowej między państwami członkowskimi. Brasserie nationale dodaje w tej kwestii, że Komisja nie udowodniła tezy przeciwnej.
- 152 Skarżący twierdzą również, że żadna ze stron nie miała na celu stawiania przeszkód browarom zagranicznym. Brasserie nationale dodaje, że żadna ze stron nie przypuszczała, iż cel w postaci zachowania możliwości istnienia krajowych konkurentów może zostać uznany za antykonkurencyjny. Zastrzeżenie co do zgodności Porozumienia z prawem wyrażone przez Diekirch było ich zdaniem jedynie zwykłą formułą stosowaną w korespondencji sprawach sądowych.
- 153 W odniesieniu do uzasadnienia decyzji w kwestii umyślnego działania skarżących Brasserie nationale twierdzi, że argument, zgodnie z którym „strony nie mogły nie być świadome restrykcyjnego charakteru” postanowień dotyczących browarów zagranicznych, stanowi petitio principii i niczego nie dowodzi, natomiast argument, zgodnie z którym „strony nie podały żadnego uzasadnienia”, jest nieprawdziwy. Te dwa zarzuty nie pozwalają zdaniem Brasserie nationale przyjąć, że uzasadnienie decyzji spełnia wymogi jasności i jednoznaczności. Wiltz i Battin twierdzą, że uzasadnienie zawarte w motywie 89 decyzji nie stanowi dowodu. Wymogi art. 253 WE nie zostały więc spełnione.
- 154 Komisja kwestionuje tę część zarzutu drugiego.

Ocena Sądu

— W przedmiocie twierdzenia o błędnej ocenie

- ¹⁵⁵ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uznanie naruszenia zasad konkurencji zawartych w traktacie WE za popełnione umyślnie nie wymaga, by przedsiębiorstwo miało świadomość ograniczania konkurencji, lecz wystarczy, że nie mogło ono nie wiedzieć, iż kwestionowane postępowanie miało na celu ograniczenie konkurencji, niezależnie od tego, czy przedsiębiorstwo to miało świadomość naruszenia art. 81 WE (ww. wyrok w sprawie Miller przeciwko Komisji, pkt 18, oraz wyrok Sądu z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-143/89 Ferriere Nord przeciwko Komisji, Rec. str. II-917, pkt 41 i przywołane tam orzecznictwo).
- ¹⁵⁶ Jak zaś wynika z oddalenia trzeciej i czwartej części zarzutu pierwszego, Komisja miała prawo uznać, że celem Porozumienia było zachowanie klienteli stron w sektorze Horeca w Luksemburgu i utrudnienie dostępu do tego sektora browarom zagranicznym. Porozumienie polega więc po pierwsze na podziale rynku, a po drugie na stawianiu barier na wspólnym rynku. W związku z tym należy stwierdzić, że Komisja nie popełniła błędu uznając, iż skarżący nie mogli nie mieć świadomości celu Porozumienia, jakim było ograniczenie konkurencji.
- ¹⁵⁷ Wobec powyższego trzeba stwierdzić, że argumenty skarżących, zgodnie z którymi nie są oni przedsiębiorstwami tej wielkości, by nie można było uwzględnić nieznanomości przez nich prawa, nie mieli świadomości, iż Porozumienie powoduje ograniczenia w handlu międzynarodowym, żadna ze stron nie miała zamiaru stawiać przeszkód browarom zagranicznym i żadna nie przypuszczała, iż cel w postaci zachowania możliwości istnienia krajowego konkurenta może zostać uznany za antykonkurencyjny, są niechybnie pozbawione znaczenia w niniejszej sprawie.

158 Skarżący twierdzą również, że Komisja sama przyznała w decyzji, iż orzecznictwo sądów luksemburskich w owym czasie mogło powodować wątpliwości co do bezprawności ograniczenia bazującego na zachowaniu klienteli. W tej kwestii wystarczy stwierdzić, jak argumentuje Komisja, że wątpliwość taka, nawet gdyby uznać ją za zasadną, jest bez znaczenia z punktu widzenia umyślnego charakteru ograniczenia konkurencji, właśnie dlatego że nie odnosi się do celu Porozumienia polegającego na ograniczeniu konkurencji, lecz co najwyżej do jego bezprawności. Jak zaś wynika z utrwalonego orzecznictwa wspomnianego w pkt 155 powyżej, pojęcie umyślnego działania, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, dotyczy wyłącznie restrykcyjnego celu porozumienia, a nie jego bezprawności w świetle art. 81 ust. 1 WE.

159 Jeżeli chodzi wreszcie o argument, zgodnie z którym w motywie 96 decyzji uznano Brasserie de Luxembourg za przedsiębiorstwo duże, w związku z czym a contrario cecha ta nie dotyczy pozostałych stron, należy stwierdzić, co przypomina Komisja, że o wielkości Brasserie de Luxembourg wspomniano jedynie w celu uzasadnienia zastosowania wobec niego mnożnika jako środka prewencyjnego. Kwestia wielkości przedsiębiorstwa jest zatem bez znaczenia dla oceny umyślnego charakteru ograniczenia konkurencji.

— W przedmiocie twierdzenia o braku uzasadnienia

160 Z punktu widzenia wymogu uzasadnienia zawartego w art. 253 WE, wspomnianego w pkt 140 powyżej, motywy 89 i 90 decyzji wskazują jasno i jednoznacznie powody, dla których Komisja uznała ograniczenie konkurencji za umyślne.

161 Stąd pierwszą część zarzutu drugiego należy oddalić.

W przedmiocie drugiej części zarzutu drugiego, opartej na błędzie w ocenie wagi i czasu trwania naruszenia

Zaskarżona decyzja

- 162 W odniesieniu do wagi naruszenia w decyzji stwierdzono z jednej strony, że Porozumienie miało na celu zachowanie klienteli i utrudnienie dostępu do rynku browarów zagranicznych, w związku z czym naruszenie to jest jednym z najpoważniejszych, jakie można popełnić. Z drugiej strony uznano, po pierwsze, że zakres naruszenia ograniczony jest do sektora Horeca oraz zakładów gastronomicznych związanych ze stronami umową o wyłącznym zaopatrzeniu, po drugie, że postanowienia dotyczące browarów zagranicznych nie zostały wdrożone, a po trzecie, że luksemburski rynek piwa jest najmniejszym we Wspólnocie. Ze wszystkich tych względów naruszenie uznano ostatecznie za poważne (motywy 92 i 93).
- 163 W odniesieniu do czasu trwania naruszenia w decyzji stwierdzono w szczególności, że ustało ono w dniu 16 lutego 2000 r., kiedy Interbrew poinformowała Komisję o wydaniu swoim spółkom zależnym Mousel i Diekirch polecenia zaprzestania stosowania Porozumienia (motyw 86). Stwierdzono, że naruszenie, trwające czternaście lat (1985–2000), było długotrwałe (motyw 97).

Argumenty stron

- 164 Skarżący utrzymują, że Komisja błędnie oceniła wagę i czas trwania naruszenia.

- 165 W odniesieniu do wagi naruszenia twierdzą oni, że zgodnie z wytycznymi naruszenia o małym znaczeniu są zdefiniowane jako „restrykcje handlowe, ale o ograniczonym wpływie na rynek i mające wpływ jedynie na stosunkowo ograniczoną, chociaż znaczną część rynku Wspólnoty”, a poważne naruszenia jako restrykcje horyzontalne lub wertykalne o podobnym charakterze jak w poprzednim przypadku, lecz „bardziej rygorystycznie stosowane, o większych skutkach rynkowych i wpływające na duże obszary wspólnego rynku”. Zdaniem skarżących zaś popełnione przez nich naruszenie należało uznać za naruszenie o małym znaczeniu, z tego względu, że jak stwierdzono w motywie 92 decyzji, postanowienia dotyczące browarów zagranicznych nie zostały wdrożone, Porozumienie dotyczyło tylko sektora Horeca w Luksemburgu, a wymiana informacji miała miejsce w niewielkim zakresie. Brasserie nationale powtarza w tej kwestii, że Porozumienie nie wymagało zgłoszenia.
- 166 W odniesieniu do czasu trwania naruszenia skarżący twierdzą, że postanowienia dotyczące browarów zagranicznych nie zostały wdrożone.
- 167 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu drugiego.

Ocena Sądu

— W przedmiocie wagi naruszenia

- 168 Należy przypomnieć, że przy ocenie wagi naruszenia wytyczne wymagają w szczególności wzięcia pod uwagę jego charakteru, wpływu na rynek, jeśli można go określić, oraz wielkości rynku geograficznego, na którym nastąpiło naruszenie. Naruszenia są w ten sposób podzielone na trzy kategorie, pozwalające rozróżnić naruszenia o małym znaczeniu, poważne naruszenia oraz bardzo poważne naruszenia (pkt 1A akapity pierwszy i drugi).

- 169 Dodać należy, że wytyczne nie przesądzają ustalenia wysokości grzywny przez sąd wspólnotowy, który dysponuje, zgodnie z art. 17 rozporządzenia nr 17, pełnym zakresem właściwości. Ponadto o ile Komisja może określać wysokość grzywny zgodnie z metodą ustaloną w wytycznych, musi ona pozostawać w granicach sankcji określonych w art. 15 rozporządzenia nr 17 (wyrok Sądu z dnia 21 października 2003 r. w sprawie T-368/00 General Motors Nederland i Opel Nederland przeciwko Komisji, Rec. str. II-4491, pkt 188).
- 170 Trzeba poza tym przypomnieć, że wagę naruszenia należy ustalać w zależności od szeregu elementów, jak między innymi szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst oraz prewencyjna skuteczność grzywien, a przy tym nie ma wyczerpującej i wiążącej listy kryteriów, jakie muszą zostać wzięte pod uwagę. Ponadto z utrwalonego orzecznictwa wynika, że Komisja dysponuje, w ramach nakreślonych w rozporządzeniu nr 17, zakresem swobodnego uznania przy określaniu wysokości grzywny, w celu skłonienia przedsiębiorstw do przestrzegania zasad konkurencji. Sąd winien jednak sprawować kontrolę proporcjonalności nałożonej grzywny w stosunku do wagi i czasu trwania naruszenia oraz wyważyć wagę naruszenia z okolicznościami, na jakie powołuje się skarżący (wyrok Sądu z dnia 21 października 1997 r. w sprawie T-229/94 Deutsche Bahn przeciwko Komisji, Rec. str. II-1689, pkt 127, oraz ww. wyrok w sprawie General Motors Nederland i Opel Nederland przeciwko Komisji, pkt 189).
- 171 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że w decyzji Komisja przeprowadziła rozumowanie dwuetapowe, nie odwołując się zresztą wprost do wytycznych.
- 172 Jeśli chodzi o pierwszy etap rozumowania, należy przypomnieć, że jak zostało to wyjaśnione w odniesieniu do trzeciej i czwartej części zarzutu pierwszego, Porozumienie polega na podziale rynku oraz powoduje powstanie barier na wspólnym rynku.

- 173 Porozumienia polegające na podziale rynku znajdują się zaś wśród przykładów porozumień wymienionych wprost w art. 81 ust. 1 lit. c) WE jako niezgodne ze wspólnym rynkiem. W orzecznictwie są one uznawane za oczywiste ograniczenie konkurencji (wyrok Sądu z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 *European Night Services i in. przeciwko Komisji*, Rec. str. II-3141, pkt 136).
- 174 W odniesieniu do barier na wspólnym rynku należy przypomnieć, że tak oczywiste naruszenie prawa konkurencji jest ze swej natury szczególnie poważne. Jest ono sprzeczne z najbardziej podstawowymi celami Wspólnoty, a w szczególności z ustanowieniem jednolitego rynku (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 22 kwietnia 1993 r. w sprawie T-9/92 *Peugeot przeciwko Komisji*, Rec. str. II-493, pkt 42, oraz ww. wyrok w sprawie *General Motors Nederland i Opel Nederland przeciwko Komisji*, pkt 191).
- 175 W związku z tym Komisja słusznie uznała w pierwszym etapie rozumowania, że Porozumienie należy do najpoważniejszych naruszeń art. 81 WE.
- 176 W odniesieniu do drugiego etapu rozumowania należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem rynek geograficzny skali krajowej odpowiada znacznej części wspólnego rynku (wyrok Trybunału z dnia 9 listopada 1983 r. w sprawie 322/81 *Michelin przeciwko Komisji*, Rec. str. 3461, pkt 28, oraz ww. wyrok w sprawie *Deutsche Bahn przeciwko Komisji*, pkt 58).
- 177 Ponieważ zaś wiadomo, że naruszenie będące przedmiotem niniejszej sprawy dotyczy całości sektora Horeca w Luksemburgu, obejmuje ono zatem znaczną część wspólnego rynku.

- 178 Ponadto Komisja wskazała w wytycznych w odniesieniu do bardzo poważnych naruszeń, że chodzi o „ograniczenia horyzontalne, takie jak kartele cenowe i podział rynku, lub inne praktyki, które narażają na szwank prawidłowe funkcjonowanie jednolitego rynku, takie jak podział krajowych rynków” (pkt 1A akapit drugi tiret trzecie). Z opisu tego wynika, że porozumienia lub uzgodnione praktyki mające na celu, jak w niniejszym przypadku, podział klienteli oraz tworzenie barier na wspólnym rynku mogą z samej swej natury zostać uznane za bardzo poważne, nie muszą przy tym charakteryzować się szczególnym zakresem geograficznym lub znacznymi skutkami. Wniosek ten potwierdza okoliczność, że o ile opis poważnych naruszeń mówi, iż „będą to najczęściej horyzontalne lub wertykalne ograniczenia [...], ale bardziej rygorystycznie stosowane, o większych skutkach rynkowych i wpływające na duże obszary wspólnego rynku”, o tyle opis bardzo poważnych naruszeń nie zawiera żadnego wymagania konkretnego wpływu na rynek ani skutków dotyczących określonego obszaru.
- 179 Zatem uznanie naruszenia będącego przedmiotem niniejszej sprawy za poważne, jak to wynika z decyzji, jest już kwalifikacją mniej surową z punktu widzenia kryteriów zwykle stosowanych przy określaniu wysokości grzywny za naruszenia mające na celu podział rynku oraz tworzenie barier na wspólnym rynku (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Tate & Lyle i in. przeciwko Komisji, utrzymany w mocy wyrokiem Trybunału z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-359/01 P British Sugar przeciwko Komisji, Rec. str. I-4933, pkt 103).
- 180 Co więcej, należy przypomnieć, że w pkt 1A akapit drugi tiret pierwsze wytycznych Komisja precyzuje w odniesieniu do naruszeń o niewielkim znaczeniu, iż „mogą być to restrykcje handlowe, zwykle o charakterze wertykalnym, ale o ograniczonym wpływie na rynek i mające wpływ jedynie na stosunkowo ograniczoną, chociaż znaczną część rynku Wspólnoty”.

- 181 Stwierdzić zaś trzeba, że porozumienia horyzontalnego obejmującego całość terytorium jednego z państw członkowskich i mającego na celu podział rynku oraz tworzenie barier na wspólnym rynku nie można uznać za naruszenie o niewielkim znaczeniu w rozumieniu wytycznych.
- 182 Okoliczność, że drugie ze stwierdzonych naruszeń nie zostało w rzeczywistości dokonane, nie zmienia tej oceny. Jak bowiem przypomniano w pkt 174, ograniczenie takie stanowi kwalifikowaną postać naruszenia art. 81 WE oraz, szerzej, celów Wspólnoty.
- 183 Ze wszystkich powyższych względów należy stwierdzić, że uznanie przez Komisję naruszenia będącego przedmiotem niniejszej sprawy za poważne nie spowodowało uszczerbku w uprawnieniach skarżących wynikających z prawa wspólnotowego.

— W przedmiocie czasu trwania naruszenia

- 184 W tej kwestii wystarczy zauważyć, że nawet gdyby przyjąć za ustalone, iż postanowienia Porozumienia dotyczące browarów zagranicznych nie zostały wdrożone, jest to bez znaczenia.
- 185 Ponieważ Komisja nie miała obowiązku udowodnić skutków Porozumienia, którego celem było ograniczenie konkurencji, okoliczność, czy jeden z aspektów Porozumienia został wdrożony, czy też nie, nie ma znaczenia dla obliczenia czasu trwania naruszenia. Obliczenie czasu trwania naruszenia mającego na celu ograniczenie konkurencji wymaga jedynie określenia czasu, przez jaki porozumienie obowiązy-

wało, to jest okresu od jego zawarcia do jego wygaśnięcia (ww. wyrok w sprawie CMA CGM i in. przeciwko Komisji, pkt 280).

186 W związku z powyższym drugą część zarzutu drugiego należy oddalić.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu drugiego, opartej na niezastosowaniu wytycznych w zakresie okoliczności łagodzących

Zaskarżona decyzja

187 W decyzji uznano, że wątpliwość, jaką linia orzecznictwa sądów luksemburskich mogła powodować do marca 1996 r. w kwestii bezprawności ograniczeń wynikających ze wzajemnego poszanowania umów o wyłączność, uzasadnia obniżenie wysokości grzywny o 20% (motyw 100).

Argumenty stron

188 Na poparcie tej części zarzutu skarżący utrzymują, że Komisja niesłusznie uznała okoliczność łagodzącą wynikającą z wątpliwości spowodowanej orzecznictwem sądów luksemburskich za istniejącą tylko do marca 1996 r., ponieważ daty tej nie można przyjąć za koniec występowania niebezpieczeństwa będącego powodem zawarcia Porozumienia. Brasserie nationale dodaje, że możliwość apelacji oraz rozbieżnych rozstrzygnięć uzasadnia uznanie istnienia okoliczności łagodzącej do

końca obowiązywania Porozumienia lub co najmniej do upływu średniego czasu rozpatrywania apelacji w Luksemburgu, to jest przez trzy lata. Stąd zdaniem Brasserie nationale uzasadnione było obniżenie grzywny o 40%.

189 Po drugie skarżący powołują się na fakt, że wśród okoliczności łagodzących wymienionych w wytycznych znajduje się „niewdrożenie w praktyce przestępczych porozumień lub praktyk” (pkt 3 tiret drugie). W związku z tym niewdrożenie postanowień Porozumienia dotyczących browarów zagranicznych uzasadnia dodatkowe obniżenie wysokości grzywny.

190 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu drugiego.

Ocena Sądu

191 W odniesieniu do pierwszego twierdzenia skarżących należy przypomnieć, że Komisja uznała, iż problem braku bezpieczeństwa prawnego podniesiony przez strony nie uzasadniał odstępstwa od art. 81 ust. 1 WE (motyw 62). Jak stwierdzono w ramach analizy trzeciej i czwartej części zarzutu pierwszego, stwierdzenie to nie zawiera błędu, jako że tego rodzaju problem nie może uzasadniać zawarcia porozumienia o celu antykonkurencyjnym.

192 Ponieważ zaś problem ten nie uzasadniał tego rodzaju porozumienia, nie można go brać pod uwagę jako okoliczności łagodzącej uzasadniającej obniżenie grzywny nałożonej z tytułu tego porozumienia.

- 193 Należy uznać, że problem braku bezpieczeństwa prawnego podniesiony przez strony nie może uzasadniać w tym przypadku przyjęcia istnienia racjonalnych wątpliwości co do bezprawnego charakteru postępowania polegającego na ograniczeniu konkurencji w rozumieniu pkt 3 wytycznych, jako że Porozumienie miało na celu, jak stwierdzono powyżej, podział rynku oraz stworzenie barier na wspólnym rynku.
- 194 Sąd obniżając wysokość grzywny nałożonej na skarżących o 20% ze względu na tę wątpliwość, Komisja nie naruszyła uprawnień przysługujących im na podstawie prawa wspólnotowego.
- 195 W odniesieniu do drugiego twierdzenia skarżących należy zauważyć, że pkt 3 tiret drugie wytycznych nie można interpretować w ten sposób, iż dotyczy on sytuacji niewdrożenia porozumienia w całości, niezależnie od postępowania każdego z przedsiębiorstw, lecz trzeba je rozumieć jako okoliczność polegającą na indywidualnym postępowaniu każdego przedsiębiorstwa.
- 196 Skarżący nie podali zaś żadnej informacji pozwalającej uznać, że mogą skorzystać z okoliczności łagodzącej na podstawie pkt 3 tiret drugie wytycznych z tytułu niewdrożenia w rzeczywistości Porozumienia, to znaczy potwierdzającej, że w rzeczywistości nie zastosowali się do Porozumienia, postępując na rynku w sposób zgodny z zasadami konkurencji.
- 197 W związku z powyższym trzecią część zarzutu drugiego należy oddalić.

W przedmiocie czwartej części zarzutu drugiego (podniesionej jedynie w sprawie T-49/02), opartej na braku uzasadnienia pierwotnej kwoty bazowej przyjętej przez Komisję w celu obliczenia grzywien

Zaskarżona decyzja

- 198 W decyzji naruszenie zostało uznane za poważne, ze względów omówionych powyżej. Komisja uznała poza tym za wskazane wziąć pod uwagę rzeczywistą zdolność gospodarczą stron do spowodowania szkody, określając wysokość grzywiny na poziomie zapewniającym jej wystarczająco przewencyjny charakter, oraz stwierdziła, że należy wyważyć wysokość grzywiny w zależności od wagi bezprawnego działania każdej ze stron. W ten sposób, w zależności od wysokości sprzedaży w sektorze, którego dotyczy sprawa, strony zostały podzielone na trzy grupy, a wysokość grzywiny z tytułu wagi naruszenia została w motywie 92 decyzji określona dla pierwszej grupy, w której znajduje się Brasserie de Luxembourg, na 500 000 euro (motywy 92–95).

Argumenty stron

- 199 Brasserie nationale zarzuca Komisji brak wystarczającego uzasadnienia pierwotnej kwoty bazowej dla pierwszej grupy przedsiębiorstw, o których mowa w motywie 95 decyzji, od której uzależniona jest całość wyliczeń dla każdej ze stron. Uniemożliwia to jej zdaniem sądową kontrolę grzywiny nałożonej na Brasserie nationale i uzasadnia stwierdzenie jej nieważności.
- 200 Komisja kwestionuje zasadność tej części zarzutu drugiego.

Ocena Sądu

- 201 W świetle wymogu uzasadnienia ustanowionego w art. 253 WE i przypomnianego w pkt 142 powyżej należy uznać, że na podstawie informacji zawartych w motywach 92–95 decyzji Brasserie nationale był w pełni w stanie podnieść zarzuty oparte na bezprawności elementów wyliczeń, na podstawie których Komisja przyjęła kwotę 500 000 euro dla pierwszej grupy przedsiębiorstw.
- 202 Motywy te wskazują bowiem, że Komisja doszła do tej kwoty uznawszy najpierw naruszenie za poważne, a następnie wzięwszy pod uwagę gospodarczą zdolność Brasserie de Luxembourg do wyrządzenia szkody innym podmiotom, konieczność określenia wysokości grzywny na poziomie zapewniającym jej wystarczająco prewencyjny charakter oraz wagę jej bezprawnego postępowania określoną na podstawie wartości jej sprzedaży w sektorze Horeca w Luksemburgu.
- 203 Sąd czwartą część zarzutu drugiego należy oddalić.
- 204 Ponieważ wszystkie części zarzutu drugiego zostały oddalone, należy oddalić go w całości.
- 205 W związku z tym skargi w niniejszych sprawach należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

- 206 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu Sądu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.
- 207 Ponieważ skarżący przegrali sprawę, należy obciążyć ich kosztami postępowania zgodnie z żądaniem Komisji.

Z powyższych względów

SĄD PIERWSZEJ INSTANCJI (druga izba)

orzeka, co następuje:

- 1) **Skargi zostają oddalone.**
- 2) **Skarżący zostają obciążeni kosztami postępowania.**

Meij

Forwood

Pelikánová

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 27 lipca 2005 r.

Sekretarz

Prezes

H. Jung

A.W.H. Meij

II - 3101

Spis treści

Stan faktyczny	II - 3040
Zaskarżona decyzja	II - 3044
Postępowanie	II - 3046
Żądania stron	II - 3046
Co do prawa	II - 3047
1. W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na naruszeniu art. 81 ust. 1 WE	II - 3047
W przedmiocie oceny celu Porozumienia (trzecia, czwarta i pierwsza część zarzutu pierwszego)	II - 3048
Zaskarżona decyzja	II - 3048
Argumenty stron	II - 3054
— W przedmiocie twierdzenia o błędnym uznaniu Porozumienia za mające na celu zachowanie klientów (trzecia część zarzutu pierwszego)	II - 3054
— W przedmiocie twierdzenia o niesłusznym uznaniu Porozumienia za mające na celu utrudnienie dostępu do branży Horeca w Luksemburgu (czwarta część zarzutu pierwszego)	II - 3059
— W przedmiocie niedostatecznego uwzględnienia kontekstu Porozumienia przy ocenie jego celu (pierwsza część zarzutu pierwszego)	II - 3060
Ocena Sądu	II - 3062
— W przedmiocie twierdzenia o błędnym uznaniu Porozumienia za mające na celu zachowanie klientów (trzecia część zarzutu pierwszego)	II - 3062
— W przedmiocie twierdzenia o niesłusznym uznaniu Porozumienia za mające na celu utrudnienie dostępu do branży Horeca w Luksemburgu (czwarta część zarzutu pierwszego)	II - 3067

BRASSERIE NATIONALE I IN. PRZECIWKO KOMISJI

— W przedmiocie niedostatecznego uwzględnienia kontekstu Porozumienia przy ocenie jego celu (pierwsza część zarzutu pierwszego)	II - 3071
W przedmiocie drugiej części zarzutu pierwszego, opartej na błędnym uznaniu przez Komisję, że Porozumienie znajdowało zastosowanie w przypadku braku umowy o wyłączność	II - 3072
Zaskarżona decyzja	II - 3072
Argumenty stron	II - 3073
Ocena Sądu	II - 3075
W przedmiocie piątej części zarzutu pierwszego, opartej na braku istotnych skutków Porozumienia dla konkurencji	II - 3082
Zaskarżona decyzja	II - 3082
Argumenty stron	II - 3082
Ocena Sądu	II - 3083
— W przedmiocie twierdzenia o błędnej ocenie	II - 3083
— W przedmiocie twierdzenia o braku uzasadnienia	II - 3084
2. W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz obowiązku uzasadnienia ustanowionego w art. 253 WE	II - 3085
W przedmiocie pierwszej części zarzutu drugiego, opartej na nieumyślnym charakterze naruszenia popełnionego przez skarżących	II - 3085
Zaskarżona decyzja	II - 3085
Argumenty stron	II - 3086
Ocena Sądu	II - 3088
— W przedmiocie twierdzenia o błędnej ocenie	II - 3088
— W przedmiocie twierdzenia o braku uzasadnienia	II - 3089
	II - 3103

W przedmiocie drugiej części zarzutu drugiego, opartej na błędzie w ocenie wagi i czasu trwania naruszenia	II - 3090
Zaskarżona decyzja	II - 3090
Argumenty stron	II - 3090
Ocena Sądu	II - 3091
— W przedmiocie wagi naruszenia	II - 3091
— W przedmiocie czasu trwania naruszenia	II - 3095
W przedmiocie trzeciej części zarzutu drugiego, opartej na niezastosowaniu wytycznych w zakresie okoliczności łagodzących	II - 3096
Zaskarżona decyzja	II - 3096
Argumenty stron	II - 3096
Ocena Sądu	II - 3097
W przedmiocie czwartej części zarzutu drugiego (podniesionej jedynie w sprawie T-49/02), opartej na braku uzasadnienia pierwotnej kwoty bazowej przyjętej przez Komisję w celu obliczenia grzywien	II - 3099
Zaskarżona decyzja	II - 3099
Argumenty stron	II - 3099
Ocena Sądu	II - 3100
W przedmiocie kosztów	II - 3101